

Uloga i značenje participativnih arhiva zajednice u suvremenom društvu

---

Krpan, Ivan

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:968737>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2023-12-01**

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
SMJER ARHIVISTIKA
Ak. god. 2019./2020.

Ivan Krpan

**Uloga i značenje participativnih arhiva zajednice u
suvremenom društvu**

Diplomski rad

Mentor: nasl. doc. dr. sc. Vlatka Lemić

Zagreb, veljača 2020.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

(potpis)

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Terminologija	3
3. Povijest	5
4. Što su to participativni arhivi zajednice	7
5. Karakteristike participativnih arhiva zajednice	10
5.1. Načela participativnih arhiva zajednice	11
6. Participativni pristup	12
6.1. Participativni opis gradiva	14
7. Suradnja	17
7.1. Postkustodijalni pristup	20
8. Aktivizam	22
9. Obrazovanje	25
10. Utjecaj digitalne tehnologije	26
10.1. Participativni arhivi zajednice u računalnom oblaku	29
11. Održivost	31
11.1. Životni ciklus	33
12. Zakonska ograničenja u Republici Hrvatskoj	34
13. Primjeri	36
13.1. Okrug Offaly	36
13.2. Djeca Birminghama 1963. godine	39
13.3. Kulturni i umjetnički muzej migrantskih radnika sela Picun	42
13.4. Centar za dokumentiranje nezavisne kulture	45
14. Anketa	47
14.1. Podatci o demografskoj strukturi ispitanika	48
14.2. Podatci o organizaciji i participativnom arhivu zajednice ispitanika	50
14.3. Stavovi i mišljenja o participativnim arhivima zajednice	55
15. Zaključak	64
16. Literatura	66
Popis grafikona	70
Sažetak	71
Summary	72

1. Uvod

Participativni arhivi zajednice u raznim oblicima postoje još od 17. stoljeća (Flinn, 2007.). No, tek krajem 20. stoljeća njihove aktivnosti postale su prepoznate diljem svijeta, kao i njihova važnost, te se počela upotrebljavati različita terminologija vezana za nastanak arhiva od strane zajednice i njeno sudjelovanje u svim njihovim aktivnostima. Unatoč tome, ovakva vrsta arhiva nije konkretno definirana u stručnoj literaturi, te se brojni termini često koriste kao sinonimi. Uz to, u hrvatskom jeziku ne postoji službeno određeni termin za ovakve inicijative, stoga će se u ovom radu koristiti termin participativni arhivi zajednice, koji će obuhvatiti arhive zajednice (engl. *community archives*), participativne arhive, kao i sve ostale slične organizacije koje imaju neki drugi naziv, ali dijele njihove karakteristike. Nadalje, digitalne tehnologije omogućile su im proširivanje utjecaja s lokalne zajednice na članove zajednice diljem svijeta pri čemu se njihova stajališta o nedovoljnoj reprezentiranosti marginaliziranih zajednica često razlikuju od stajališta tradicionalnih arhivskih ustanova i dodatno ih ističu kao iznimno bitan oblik očuvanja povijesti koji uključuje cijelo čovječanstvo. Stoga, njihova važnost može se prepoznati u pružanju usluga svim ljudima koji potporu ne bi mogli dobiti niti u jednoj drugoj tradicionalnoj baštinskoj instituciji.

Ovaj diplomski rad bavi se participativnim arhivima zajednice, te njihovim značenjem, ulogom i društvenim djelovanjem u kontekstu suvremenog društva. Cilj je objasniti što su participativni arhivi zajednice i participativni model, te kako su oni međusobno povezani i zašto je participativni pristup u arhivima 21. stoljeća važan. Također će se dati uvid u terminologiju participativnih arhiva zajednice i zašto je ona izazovna, te tema mnogih diskusija. Prikazat će se povijesni pregled njihova nastanka i razvoja, njihove karakteristike i načini djelovanja, kao i ciljevi rada i problemi s kojima se susreću. Razmotriti će se utjecaj i važnost digitalnih tehnologija na participativne arhive zajednice, te njihov utjecaj na promicanje ljudskih prava članova određene zajednice, s obzirom da je važna odrednica takvih arhiva borba protiv marginalizacije i veće uključivanje određenih skupina u cjelokupni javni život. Nadalje, objasniti će se njihova uloga u očuvanju kolektivnog pamćenja zajednica bez obzira na dob, rasu, vjeru, rod i seksualnu orijentaciju njihovih članova. Također će se dati pregled postojećih participativnih arhiva zajednice diljem svijeta, s naglaskom na njihove aktivnosti i probleme s kojima se susreću. Na kraju rada obradit će se rezultati ankete provedene

na hrvatskim i inozemnim participativnim arhivima zajednice kojom se ispitala njihova struktura, kao i općenita mišljenja i stajališta o participativnim arhivima zajednice.

2. Terminologija

Arhiv je mjesto gdje se čuva gradivo koje ima trajnu informacijsku i dokaznu vrijednost, te ga se održava prema načelu provenijencije. Za razliku od tradicionalnih arhiva participativni arhivi zajednice skupljaju i efemerno gradivo koje učestalo ne zadovoljava stručne arhivističke kriterije prikupljanja, obrade i zaštite, te se često slaže prema načelu pertinencije. Stoga je, zbog dvosmislenosti terminologije, osmišljavanje definicije participativnih arhiva zajednice iznimno težak zadatak. Pored toga, s obzirom na njihovu raznolikost u odnosu na veličinu, nazive, razinu neovisnosti i slično, svaka definicija treba biti što inkluzivnija i šira (Sheffield, 2017.).

Kada se govori o participativnim arhivima zajednice u kontekstu terminologije, termin „zajednica“ je problematičan jer je dvosmislen, te ovisi o kontekstu i može se interpretirati na različite načine. Zajednica može označavati neku četvrt ili grad, no također može označavati grupu ljudi koji su slični po određenom svojstvu, bila to seksualna orijentacija, religija, državljanstvo, spol, zavičajna ili profesionalna pripadnost i tako dalje (Flinn, 2011.). Uz to, pojedini arhivisti zagovaraju tradicionalno shvaćanje arhiva, te iz toga razloga kritiziraju korištenje riječi „arhiv“ u kontekstu participativnih arhiva zajednice (Gilliland i Flinn, 2013.). Oni misle da naziv nije prikladan za ovakvu vrstu zbirke jer smatraju da njihov sadržaj nema trajnu vrijednost. Naime, iako participativni arhivi zajednice prikupljaju i čuvaju tradicionalne arhivske zapise, oni također prikupljaju i drugo gradivo kao što su to tiskovine, predmeti, usmena svjedočanstva, odjeća i ostalo. No, upravo u tome se može vidjeti vrijednost ovih zbirki i inicijativa, jer je skupljanje različitih vrsta materijala na različitim medijima i formatima, koji se rijetko, ako i uopće prikupljaju u nekoj formalnoj strukturi, odraz čitave zajednice ili čak društva, kako god se ono definiralo (Flinn, 2011.). Baš kao što su termini „arhiv“ i „zajednica“ problematični u kontekstu participativnih arhiva zajednice, tako je problematičan i termin „participativni“. On se koristi za veliki broj različitih aktivnosti, stoga je gotovo nemoguće pronaći definiciju za participativno arhiviranje. „Takve definicije obično podrazumijevaju upravljanje zapisima od strane zajednice, prijavu i anotaciju sadržaja od strane zajednica, te priznavanje prava više sudionika u zapisima.“ (Rolan, 2017., str. 196).

Pored toga, važno je istaknuti još dva problema vezana uz terminologiju. Prvi je što postoje različiti nazivi za ovakve arhive, kao što su to neovisni, autonomni, etnički arhivi i projekti o lokalnoj povijesti (Flinn, 2011.). *Crowdsourced* i suradnički arhivi termini su koji se

također često koriste kao sinonimi za participativne arhive zajednice (Parnica, 2013.). U hrvatskom zakonodavstvu postoje termini specijalizirani arhivi i privatno arhivsko gradivo, ali oni su vrlo različiti od participativnih arhiva zajednice, stoga u Hrvatskoj trenutno još uvijek ne postoji termin koji bi u potpunosti odgovarao ovakvim arhivskim inicijativama (Štefanac, 2013.). U nekim zemljama također postoji i distinkcija između arhiva zajednice (engl. *community archives*) i participativnih arhiva. Tako su arhivi zajednice oni kojima zajednica upravlja i koja ih je stvorila, dok su participativni arhivi oni koje je stvorila arhivska institucija, no u njemu zajednica ima značajan doprinos (Allard i Ferris 2015.).

Drugi problem jest što pojedini termini imaju različito značenje i definiciju, ovisno o tome o kojoj je državi riječ (Flinn, 2011.). Tako su participativni arhivi zajednice, ovisno o zemlji, sinonim za arhive zajednice, privatne arhive, neovisne arhive zajednice, i slično (Bastian, 2012.). Stoga, u kontekstu sadržaja i strukture, participativni arhivi zajednice u Kanadi sličniji su britanskim lokalnim javnim arhivima, s time da su u obje zemlje fokusirani na aspekt lokaliteta, te ih vode volonteri (Stevens, Flinn i Shepherd, 2010.). Odgovornost za participativne arhive zajednice također ovisi o državi u kojoj se oni nalaze, primjerice na Novom Zelandu gdje je 30% njih u vlasništvu povijesnih društava ili volonterskih inicijativa, dok je 37% njih u domeni odgovornosti lokalne ili državne vlasti (Newman, 2012.).

Participativni arhivi zajednice vrlo su širok pojam, s obzirom da u tu kategoriju spadaju brojni i različiti projekti od privremenih do trajnih, mogu biti formalni i neformalni, a njihovi stvaratelji mogu biti nezavisne organizacije, zajednice locirane na jednom mjestu ili geografski neomeđene, mogu ih stvoriti institucije itd. Zbog toga sam naziv ne dolazi iz zajednica, već je zapravo nametnut od strane istraživača (Caswell, Harter i Jules, 2017.). Jedan od razloga zašto se termin participativni arhiv zajednice nastavlja koristiti jest njegova prepoznatljivost i popularnost, unatoč činjenici da nije savršen, niti je dobro definiran (Flinn, Stevens i Shepherd, 2009.). Također, razlog nepostojanja jedinstvenog termina za sve ovakve inicijative jest što same zajednice ne smatraju da je to značajno (Flinn, Stevens i Shepherd, 2009.). Stoga, termin koji će se koristiti za participativni arhiv zajednice najčešće ovisi o tome koji termin zajednica najbolje razumije (Gilliland i Štefanac, 2018.). „Čak i među arhivistima koji su suosjećajni prema participativnim arhivima zajednica postoji osjećaj da se većina profesionalne podvojenosti moglo izbjeći da je neki drugi termin izabran.“ (Flinn, 2011.).

3. Povijest

Participativni arhivi zajednice nisu nova pojava, s obzirom da se prvi takvi oblici skupljanja materijala s određenog lokaliteta mogu prepoznati još u 17. stoljeću u radu antikvarijatskih udruga. One nisu samo skupljale razne materijale kao što su to karte, figurice i zapisi, već su i izrađivale gradivo vezano za lokalnu povijest i na taj način doprinosile svojoj zajednici (Flinn, 2007.). Nadalje, židovske zajednice dokumentirale su svoju kulturu i povijest u SAD-u i Ujedinjenom Kraljevstvu još od kraja 19. stoljeća (Flinn, 2007.).

Od 1960-ih pa nadalje, kao rezultat pokreta za ljudska prava, vidljivo je ubrzano stvaranje različitih inicijativa uključujući i participativne arhive zajednice. Oni su skupljali različite materijale o povijesti radničke klase, žena i feminizma, te raznih manjina bile one rasne ili seksualne. Njihov cilj bio je otkrivanje vlastite povijesti koja je često bila marginalizirana i skrivena kako bi ukazali na nedostatke u zbirkama tradicionalnih arhiva (Gilliland i Flinn, 2013.). Pored toga, broj participativnih arhiva zajednice u zadnja dva desetljeća naglo je porastao radi nekoliko faktora. Najveći utjecaj imala je pojava novih tehnologija, posebice Interneta, koji je omogućio spajanje ljudi, često na različitim lokacijama, u jednom virtualnom okruženju (Flinn, 2007.). Ostali bitni faktori uključuju povećanu svjesnost da arhivi ne čuvaju sve dokumente, a osobito ne povijest običnih ljudi, značajne promjene u svakodnevnom životu i sve češće migracije, te veće mogućnosti suradnje i financiranja kroz razne nacionalne i lokalne programe (Flinn, Stevens i Shepherd, 2009.).

Povećanje broja participativnih arhiva zajednice također je rezultat pojave raznih programa i grupa kojima je cilj podržavati ih i pomoći im (Gilliland i Flinn, 2013.). Osnivanje Grupe za razvoj arhiva zajednice (engl. *Community Archives Development Group*) 2005. godine, koja je 2011. godine preimenovana u Grupu arhiva zajednica i baštine (engl. *Community Archives and Heritage Group*), najznačajniji je projekt vezan za razvoj participativnih arhiva zajednice u Ujedinjenom Kraljevstvu. Cilj projekta je koordinirati njihove aktivnosti na nacionalnoj razini, no pored toga jednom godišnje organiziraju konferenciju te su izradili web stranicu na kojoj je popis svih registriranih participativnih arhiva zajednice u Ujedinjenom Kraljevstvu na kojem se trenutno nalazi preko 600 takvih arhiva i udruga (Sheffield, 2017.). Još jedna takva grupa bila je i Mreža multimedijских arhiva zajednice (engl. *Community Multimedia Archives Network*). Oni su bili tehnološka podrška koja je nudila

alate, programe i vlastito stručno znanje kako bi im omogućili očuvanje gradiva (Sheffield, 2017.).

U Kanadi je prvi participativni arhiv zajednice koji je bio u potpunosti neovisan Kanadski lezbijski i homoseksualni arhiv (engl. *Canadian Lesbian and Gay Archives*) osnovan 1973. godine, no tek su 1979. podnijeli prvi zahtjev da postanu registrirana udruga. On je odbijen jer je nadležno ministarstvo odlučilo da udruga prema tradicionalnoj definiciji nije arhiv. Stoga je upravni odbor ovog arhiva poslao odgovor ministarstvu uz dokaze da arhivi mogu biti samostalne organizacije, nakon čega je početkom 1980-ih zahtjev prihvaćen. To je bio monumentalni trenutak, jer je omogućio formalizaciju ostalih participativnih arhiva zajednice, te se osporilo mišljenje određenih arhivista da participativni arhivi zajednice ne bi smjeli koristiti termin arhiv u svojem imenu (Sheffield, 2017.).

4. Što su to participativni arhivi zajednice

Prema Flinnu „participativni arhivi zajednice predstavljaju primarne aktivnosti dokumentiranja, zapisivanja i istraživanja baštine određene zajednice u kojoj su sudjelovanje, kontrola i vlasništvo nad projektom od strane zajednice ključni.“ (Flinn, 2007., str. 153). No, participativni arhivi zajednice također mogu biti smješteni u formalnim organizacijama gdje zajednica nema direktnu kontrolu nad njima (Wakimoto, Bruce i Partridge, 2013.). Stoga oni mogu biti u potpunosti neovisni ili mogu dobivati neku razinu podrške od tradicionalnih institucija iz područja kulture. U njima određena zajednica aktivno sudjeluje u dokumentiranju vlastite povijesti, te gradivo pruža na korištenje pod vlastitim uvjetima (Flinn, Stevens i Shepherd, 2009.). Prema tome, participativni arhiv zajednice jest zajednički termin koji opisuje mnoštvo arhivskih inicijativa i projekata kao što su to povijesne zajednice, razni centri, sportske udruge, ali i aktivistički arhivi koji se bave prikupljanjem i očuvanjem gradiva vezanih za ljudska prava (Sheffield, 2017.).

Marginalizirane i manjinske zajednice diljem svijeta skupljaju važno gradivo koje se često nalazi izvan institucija pod nadzorom javne uprave. Takve zajednice okupljaju se zbog seksualne ili rodne orijentacije, geografski određene lokacije, ekonomskog statusa, te oko nacionalnog, religijskog ili pak rasnog identiteta (Caswell, Harter i Jules, 2017.). Iako nemaju svi participativni arhivi zajednice eksplicitni politički cilj i misiju, sama činjenica da zajednice odlučuju prikupljati i na vlastiti način kontrolirati gradivo, jer smatraju da tradicionalni arhivi ne rade to u potpunosti ili na dobar način, politički je čin sam po sebi (Sheffield, 2017.). Prema Caswell „participativni arhivi zajednice služe kao alternativno mjesto za zajednice da naprave kolektivne odluke o tome što je od trajne važnosti za njih i da kontroliraju na koji način su priče o njihovoj prošlosti konstruirane.“ (Caswell, 2014b., str. 310). Stoga, osobe koriste participativne arhive zajednice kao platformu za određivanje gradiva koje za njih ima trajnu vrijednost. „To su arhivi za ljude od ljudi.“ (Caswell, 2014a., str. 32).

Posljedica selektivnog prikupljanja gradiva u tradicionalnim arhivima jest reprezentacija samo određenih dijelova društva, što dovodi do marginalizacije velikog broja ljudi, pa čak i čitavih zajednica (Zavala, Migoni, Caswell, Geraci i Cifor, 2017.). Primjerice, efemerno gradivo vrlo je bitno za povijest društva, a primjer toga je i gradivo participativnog arhiva zajednice *rukus!* u Londonu koji možda jedini ima gradivo o nastanku londonske crnačke gay scene (Flinn, Stevens i Shepherd, 2009.). Bitno je napomenuti da oni mogu

funkcionirati u fizičkom, virtualnom i mješovitom obliku gdje prikupljaju, ali i stvaraju, kao što je već rečeno, različite vrste gradiva kao što su to tiskovine, odjeća, fotografije, AV sadržaj, itd. (Flinn, Stevens i Shepherd, 2009.). Gradivo za svoje zbirke prikupljaju većinom ili isključivo od donacija osoba unutar zajednice, no također veliki broj njih ima politiku razvoja vlastite zbirke unutar koje su određeni ciljevi i prioriteta o tome koje će se gradivo prikupljati (Wakimoto, Hansen i Bruce, 2013.).

Upravo zbog marginalizacije, pogrešne reprezentacije i nedostatka gradiva o određenim zajednicama u tradicionalnim arhivskim institucijama, one su diljem svijeta odlučile stvoriti participativne arhive zajednice (Flinn, Stevens i Shepherd, 2009.). Naime, uloga arhiva jest ne samo čuvanje arhivskoga gradiva, već i čuvanje kolektivne memorije društva u cjelini očuvanjem važnih zapisa kroz aktivnosti od vrednovanja do njihovog trajnog očuvanja. No, upravo očuvanje važnih zapisa označava da se dio gradiva mora izlučiti i da je manje bitan, stoga je, prema dosadašnjem stanju u arhivima, memorija društva zapravo vrlo selektivna. „S memorijom dolazi do neizbježnog privilegiranja određenih zapisa i njihovih stvaratelja, funkcija, aktivnosti i grupa u zajednici, i marginaliziranja ili ušutkavanja drugih.“ (Cook, 2013., str. 101). Stoga, stvaranje participativnih arhiva zajednice proizlazi iz nepovjerenja zajednica prema tradicionalnim baštinskim ustanovama (Flinn, Stevens i Shepherd, 2009.). Tako upravo zbog njihova nastanka dolazi do sve češćeg uključivanja zajednica u proces odlučivanja o pristupu, opisu i vrednovanju arhivskoga gradiva u tradicionalnim arhivskim institucijama (Caswell, Migoni, Geraci i Cifor, 2016.).

Glavni pokretač stvaranja participativnih arhiva zajednice jest samoinicijativa i želja osoba da se prikupi nasljeđe koje odražava iskustva, probleme ili interese određene zajednice (Sheffield, 2017.). Na taj način mogu odlučivati kako će se gradivo interpretirati i na koje načine će se prezentirati, kao i tko će imati pristup gradivu (Sheffield, 2017.). S obzirom da su često stvoreni i vođeni političkim ciljem i misijom na koje utječu razni nacionalni, ali i lokalni faktori, bitno je razumjeti kontekst u kojem su takvi arhivi nastali, ali i kontekst zajednice koja se formirala zbog tih faktora (Flinn, 2011.). Nadalje, osnivači participativnih arhiva zajednice uobičajeno su osobe koje nisu arhivisti, ali su pripadnici te zajednice. Oni ih osnivaju zbog želje, ili češće potrebe za dokumentiranjem povijesti i svakodnevnog života zajednice, a njihova najveća snaga je poznavanje zajednice i motivacija (Gilliland i Štefanac, 2018.).

Participativni arhivi zajednice predstavljaju veliki izazov arhivskoj praksi jer njihovo postojanje, skupljanje i dokumentiranje marginaliziranih skupina čiji životi nisu obuhvaćeni u

tradicionalnim arhivima izazivaju dvojbe o njihovoj legitimnosti s obzirom da je očigledno da se skuplja samo djelomična povijest nekog užeg ili šireg lokaliteta (Flinn, 2007., str. 167). „Participativni arhivi zajednice također dovode u pitanje hijerarhijsku strukturu vladavine u tradicionalnim arhivskim institucijama. Sudjelovanje korisnika u vrednovanju, opisivanju i davanju na korištenje pruža autonomiju članovima zajednice koji su u mogućnosti upravljati arhivskim zbirkama pod vlastitim uvjetima.“ (Zavala, Migoni, Caswell, Geraci i Cifor, 2017., str. 212). Na taj način mogu zadovoljiti potrebe vlastite zajednice, te suradnjom s arhivskim institucijama stvaraju nove arhivske prakse gdje im svojim znanjima i vještinama mogu pomoći u raznim pogledima poput boljeg i reprezentativnijeg opisa zbirke (Zavala, Migoni, Caswell, Geraci i Cifor, 2017.). Prema tome, njihova pojava ujedno je označila i pomak u temeljenim ulogama i principima arhivske prakse, te je nužno shvaćanje da su takvi arhivi bitni, ne samo za zajednicu već i za čitavo društvo, te da od njih arhivisti mogu puno toga naučiti, kao što i participativni arhivi zajednice mogu puno naučiti od arhivista (Cook, 2013.). Stoga, arhivisti moraju shvatiti da je gradivo u njima ujedno i dio identiteta te zajednice i njihovih pojedinaca, te prihvatiti ulogu mentora i savjetnika takvih arhiva (Cook, 2013.).

Važnost ovih inicijativa jest u tome što najbolji participativni arhivi zajednice imaju mogućnost mijenjanja života čitave zajednice, te im osiguravaju obrazovanje, ali i bitnije, mjesto gdje se marginalizirane zajednice mogu osnažiti. Ono označava otpor prema daljnjoj marginalizaciji, te nepravdi koja još uvijek postoji u društvu (Flinn, 2011.). „Prošla iskustva koloniziranih, porobljenih, marginaliziranih i potlačenih ljudi nisu samo od akademskog značaja, ili sigurno zaključana u prošlosti, već posljedice tih iskustava i povijesti ostaju često duboko relevantne i danas.“ (Flinn, Stevens i Shepherd, 2009., str. 83). Stoga je mogućnost da gradivo običnih građana dođe u formalne repozitorije izrazito niska ako arhivska struka ne počne primjenjivati proaktivne inicijative za zaštitu i skupljanje gradiva šire javnosti (Flinn, 2007.). „Vrste materijala koji očigledno nedostaju u formalnim arhivima su prikupljeni, stvoreni i čuvani u projektima lokalnih zajednica.“ (Flinn, 2007., str. 154).

5. Karakteristike participativnih arhiva zajednice

Većina participativnih arhiva zajednice ima određene osnovne karakteristike koje su im zajedničke, primjerice njihova posvećenost educiranju zajednice, ali i šire javnosti (Sheffield, 2017.). Sama forma participativnih arhiva zajednice može biti u obliku digitalnog ili fizičkog arhiva, iako je najčešća pojava da funkcioniraju u nekoj vrsti spoja ove dvije forme. Često su nastali iz jedne ili nekoliko osobnih zbirki koje nakon nekog vremena zbog prevelikog obujma postanu participativni arhiv zajednice. U njima se potom skuplja i ostalo gradivo, a osobe koje skupljaju, koriste i arhivski obrađuju gradivo najčešće su nekolicina osoba koje su aktivne u svakoj ovoj ulozi (Gilliland i Flinn, 2013.).

Pored toga, ciljevi participativnih arhiva zajednice često su slični. Općeniti cilj je aktivno korištenje prikupljenoga gradiva u različite svrhe poput obrazovanja zajednice, ali i šire javnosti, stvaranja povijesti određene zajednice, nadopunjavanja nedostataka ili pak čitavog izostanka određene zajednice u tradicionalnim baštinskim ustanovama, kao i ispravljanja pogrešne reprezentacije zajednice u njima, i tako dalje. Naravno, njihovi ciljevi, baš kao i oni sami, vrlo su fluidni i promjenjivi (Gilliland i Flinn, 2013.). Što se tiče financiranja, postoje participativni arhivi zajednice koji se financiraju iz javnih sredstava, oni koji blisko surađuju s tradicionalnim baštinskim ustanovama, ali i oni koji su u potpunosti neovisni, te se financiraju kroz donacije ili na neki sličan način. Bitno je napomenuti da ne postoje samo ove dvije vrste participativnih arhiva zajednice, već su ovo na neki način krajnje točke na spektru, a između njih postoji mnogo varijacija u smislu financiranja i partnerstava. No, s obzirom da je održavanje takve neovisnosti često preteško za zajednice, iz tog razloga ponekad se odluče za neki oblik partnerstva ili skrbničkog odnosa s tradicionalnim baštinskim ustanovama (Gilliland i Flinn, 2013.).

Online prisutnost također je zajednička karakteristika većine participativnih arhiva zajednice. Internet je omogućio uključivanje mnogo većeg broja ljudi koji im mogu pomoći, te olakšava komunikaciju sa zajednicom čiji članovi ponekad ne žive na istom području gdje se participativni arhiv zajednice nalazi (Collins Shortall, 2016.). No, jedna od najbitnijih karakteristika participativnih arhiva zajednice „... nije njihova fizička lokacija, unutar ili izvan formalnih repozitorija, već aktivno i kontinuirano uključivanje članova zajednice u dokumentiranje njihove povijesti koja će biti svima dostupna pod njihovim uvjetima.“ (Stevens, Flinn i Shepherd, 2010., str. 60).

5.1. Načela participativnih arhiva zajednice

Slično kao u svojim osnovnim karakteristikama, participativni arhivi zajednice često dijele određena temeljna načela. Jedno od najbitnijih načela je sudjelovanje, unutar kojega odluke vezane za čitav arhivski proces dolaze od same zajednice, što znači da volonteri ili odbor sudjeluju u sakupljanju gradiva, pa sve do omogućavanja pristupa gradivu. No, i šira zajednica može davati savjete o prioritetima participativnog arhiva zajednice i sudjelovati u arhivskim procesima (Caswell, 2014b.). Nadalje, za razliku od javnih arhiva koji dobivaju gradivo definirano akvizicijskom politikom u kojoj oni postaju skrbnici i vlasnici toga gradiva (Caswell, 2014b.), u participativnim arhivima zajednice zastupljeno je načelo zajedničkog skrbništva nad gradivom koje je nastalo u zajednici, te nad kojim imaju potpunu ili djelomičnu autonomiju. No, bitno je napomenuti da sve više participativnih arhiva zajednice stvara partnerske odnose s tradicionalnim baštinskim institucijama gdje zajednica ima određenu razinu kontrole nad zbirkom, dok tradicionalne baštinske institucije pružaju razne resurse. Stoga su takva partnerstva zasnovana na zajedničkoj odgovornosti za sve arhivske procese čiji je rezultat određena razina kontrole zajednice nad gradivom, te njegovo bolje očuvanje i šira dostupnost (Caswell, 2014b.).

Načelo dostupnosti raznih vrsta gradiva i materijala proizlazi iz činjenice da participativni arhivi zajednice stvaraju zbirke u kojima se nalazi mnoštvo različitih formata. Također, u odnosu na tradicionalne baštinske institucije, razlikuju se i u perspektivama s obzirom da su u njima iste osobe često stvaratelji, korisnici i skrbnici gradiva. Ova raznolikost odraz je samog cilja participativnih arhiva zajednice koji nije dokumentiranje sličnosti, već dokumentiranje različitosti, budući da je njihovo početno stajalište da ispravno reprezentiranje zajednice nije moguće kroz samo jedan narativ (Caswell, 2014b.). No, kako bi u tom cilju uspjeli, ključno je zadržati kontinuiranu refleksivnost ili samoanalizu postupaka, budući da su oni ključni za njihovu održivost i uspjeh. Kroz samoanalizu unutar participativnog arhiva zajednice, te razgovor s ostalim članovima zajednice, problemi se uspješno rješavaju, a potrebe i prioriteti čitave zajednice efikasnije su zadovoljeni (Caswell, 2014b.).

6. Participativni pristup

Postoji mnogo načina kako ovakvi arhivi mogu provesti participativni pristup u svojim zajednicama. Jedan od njih je njeno uključivanje u proces vrednovanja gradiva, čime se omogućuje da zajednica ima pravo u odlučivanju koje gradivo će biti stvoreno, te koliko dugo će se ono čuvati (Gilliland i McKemmish, 2015.). Primjerice, participativni arhiv zajednice Knjižnica Južne Kalifornije potiče zajednicu da vrednuje i opisuje gradivo, te je čitavo gradivo koje se tamo nalazi pod vlasništvom zajednice, što označava veliki pomak u odnosu na tradicionalnu arhivsku praksu (Zavala, Migoni, Caswell, Geraci i Cifor, 2017.). Također, zajednica može anotirati ili dodati sadržaj gradivu, te tijekom procesa vrednovanja može odrediti je li neka osoba, ili pak čitava zajednica, ispravno reprezentirana (Gilliland i McKemmish, 2015.). Nadalje, kako bi projekti participativnih arhiva zajednice bili uspješni i ostvarili svoje ciljeve potrebno je članovima zajednice omogućiti da sami izabiru vrstu posla koje će obavljati s obzirom na njihove interese, kao i prihvaćanje prijedloga i kritika u svrhu poboljšanja projekta (Parnica, 2013.).

Participativni pristup može se ostvariti i pomoću *crowdsourcing* metoda. *Crowdsourcing* je spoj riječi „gomila“ (engl. *crowd*) i „izvor“ (engl. *source*) (Parnica, 2013., str. 348), kojega je Jeff Howe stvorio 2006. godine, te ga opisao kao skup različitih metoda i pristupa kojima je cilj angažirati veći broj ljudi koji će na neki način dati svoj doprinos cilju koji se želi ostvariti (Parnica, 2013.). Upotrebom *crowdsourcing* metoda arhivi mogu ostvariti različite ciljeve, poput povećanja važnosti i vidljivosti arhiva, kao i promoviranja otvorenog pristupa. Na taj način arhivi mogu potaknuti zajednice da im daju svoj doprinos, što će kao rezultat stvoriti osjećaj vlasništva nad arhivom i gradivom kojeg ono posjeduje u široj javnosti. Uz to, očite koristi su i sudjelovanje zajednice u dodavanju novoga gradiva. Stoga su mogućnosti korištenja *crowdsourcing* metoda u arhivima, ali i u ostalim baštinskim institucijama i projektima, mnogobrojne, te ih je poželjno koristiti (Parnica, 2013.).

Nadalje, kroz participativni pristup sudionici se također mogu uključiti u stvaranje čitavih projekata, što znači da oni neće biti uključeni samo u vrednovanje ili opis, već će također odlučivati i o ciljevima nekog projekta ili inicijative, te o njegovoj implementaciji. Stoga je moguće da zajednica odlučuje o funkcionalnostima i dizajnu nekog projekta ili pak čitavog digitalnog arhiva. Također, pored pojedinaca iz zajednice moguće je imati i veći broj sudionika, od kojih svaki može dati svoje mišljenje o ključnim problemima projekta, poput

prijedloga o tome koje gradivo i materijali bi se trebali prikupljati, kako i koje metapodatke uvrstiti i kako opisati gradivo, te kome će se dati pristup prikupljenom gradivu. Kod ovakvog pristupa nužno je imati uzajamne veze sa zajednicom, budući da ne postoji univerzalni način uspješnog participativnog projekta (Allard i Ferris, 2015.). Uz to, participativni pristupi zagovaraju da pojedinci imaju pravo odlučivati o zapisima koji se odnose na njih, ili su ih oni stvorili, i to ne samo u participativnim arhivima zajednice, već i u tradicionalnim javnim arhivima. Takav pristup uvelike se razlikuje od tradicionalnih pristupa, stoga Gilliland i McKemmish navode kako „participativni pristupi razvijeni u skladu sa sudioničkim pravima nad zapisima rezultirali bi značajnom rekonceptualizacijom kao i postavljanjem novih prioriteta u arhivskoj praksi i uslugama koje be efikasnije i pravednije oslovljavale potrebe pojedinaca i zajednica.“ (Gilliland i McKemmish, 2015., str. 122).

6.1. Participativni opis gradiva

Jedan od participativnih pristupa može biti uključivanje zajednice u proces označivanja gradiva. Zbog utjecaja informacijske tehnologije sve se više radi na njihovom uključivanju u arhivske projekte kao suradnike u različitim procesima poput označivanja ili opisivanja gradiva s ciljem da arhivske zbirke budu što dostupnije (Parnica, 2013.). Tako se jezik određene zajednice može koristiti za opisivanje gradiva koje se nalazi u tradicionalnim baštinskim ustanovama, kao i gradiva koje je prikupljeno ili stvoreno od zajednice. Različite perspektive vezane uz sadržaj gradiva mogu se uočiti uporabom kontroliranih rječnika (Allard i Ferris, 2015.). „Oznake se stoga koriste za organiziranje i povratak arhivskih zapisa na način koji ističe razlike između dominantnih i marginalnih načina opisivanja svijeta.“ (Allard i Ferris, 2015., str. 375).

Opis gradiva pomaže arhivistima pri upravljanju zbirkama, no on je vrlo važan i za potencijalne korisnike. Stoga je cilj opisa gradiva pomoći korisnicima da pronađu traženo gradivo, a kako bi to uspjeli potrebni su im kvalitetna obavijesna pomagala i metapodaci. No, metapodaci su vezani uz stvarateljeve predrasude i perspektive koje on ponekad može direktno ili indirektno iznijeti tijekom procesa opisa. Tako se strukture nadmoći u arhivima mogu otkriti upravo pomoću terminologije koja se koristi za opis gradiva i na taj način otkriti nejednakosti kod opisivanja različitih zajednica, stoga terminologija mora biti promjenjiva i podložna kritikama (Haberstock, 2019.). Haberstock stoga zaključuje kako “kritičko razmišljanje i ispitivanje kroz čitav proces opisa će kao rezultat imati zapise koji su dostupniji, reprezentativniji i bolje odražavaju interese stvaralačke zajednice.” (Haberstock, 2019.).

Nadalje, osim što služi kao sredstvo kontrole nad zbirkom, opis gradiva pruža informacije vezane uz provenijenciju što je izvor informacija o vezi između zapisa i njegova stvaratelja. Kod izrade arhivskog opisa prate se klasifikacijski sustavi i određeni standardi, a s obzirom da su zapisi često političke naravi, kroz njihovo opisivanje određene nedovoljno zastupljene zajednice mogu biti ispravno reprezentirane, može ih se još više marginalizirati ili mogu biti u potpunosti izbačene iz povijesti. Stoga opis gradiva predstavlja način na koji se osobe klasificiraju, te uzročno tome zaboravljaju ili pamte, što može dovesti do marginalizacije čitavih zajednica ili pojedinaca. S obzirom na provenijenciju, opis može služiti i kao dokaz vlasništva nad zapisom, te tako utjecati da zajednice bude zastupljene u tradicionalnim baštinskim institucijama (Haberstock, 2019.). Stoga metapodaci moraju predstavljati

višestruke perspektive ljudi i zajednice općenito, te moraju biti dodani iz različitih izvora (Gilliland i McKemish, 2015.).

Participativni opis gradiva moguće je izvesti na nekoliko načina. Konzultiranje sa zajednicom na koju se neko gradivo odnosi jedan je od tih načina, gdje zajednica može predložiti koju terminologiju i oznake koristiti pored ili umjesto standardne terminologije. Drugi način je *crowdsourcing*, gdje bi članovi zajednice mogli predlagati termine, označavati slike, locirati ili referencirati mjesta koja se u gradivu spominju, transkribirati audio ili audiovizualno gradivo, i tako dalje. Prednost participativnog pristupa jest bolje i ubrzano opisivanje gradiva, s obzirom na sve veći porast količine digitalnoga gradiva. Moguće je i implementirati model raznovrsnih metapodataka, gdje bi pored metapodataka koje su stvorili stručnjaci bili uvršteni i metapodatci stvoreni od korisnika. Takvo obogaćivanje gradiva metapodacima bi poboljšalo zapise jer bi se stvorila raznovrsnost perspektiva pomoću jednokratnih metapodataka od korisnika, dok bi stručnjaci postavljali metapodatke koji bi zapisima omogućili proširivost i interoperabilnost (Haberstock, 2019.). Međutim *crowdsourcing* sa sobom povlači niz problema poput kontrole kvalitete koja mora biti osigurana prije početka projekta. Ukoliko kvaliteta sudjelovanja bude vrlo niska, arhivisti će više vremena provesti ispravljajući i pregledavajući pogreške, nego da su to inicijalno sami napravili (Parnica, 2013.). No, jedan od problema koji se tiče svih vrsta participativnih pristupa jest taj da je nemoguće osigurati da će osobe sudjelovati, te također postoji opasnost da će stručnjaci očekivati previše od suradnika, bilo to povezano s njihovim znanjem, slobodnim vremenom ili nekim drugim faktorima (Haberstock, 2019.).

Jedan od primjera participativnog opisa gradiva jest projekt digitalnih arhiva i marginaliziranih zajednica (engl. *Digital Archives and Marginalized Communities Project*, DAMC). Kako bi označili i opisali gradivo koristili su oznake s jednostavnom strukturom i bez hijerarhije koje su bile sačinjene isključivo od jedne riječi. Na taj način gradivo je opisano kroz više perspektiva, te je marginaliziranim skupinama omogućeno da izraze svoje mišljenje (Haberstock, 2019.). Nadalje, neadekvatni opis gradiva može dovesti i do pojave simboličnog uništenja (Caswell, 2014a.). To je „koncept kojeg su prvi razvili istraživači feminističkih studija u 1970-ima, koji opisuje što se događa članovima marginaliziranih skupina kada nisu prisutni, te kada su izrazito nereprezentirani, ozloglašeni ili trivijalizirani od strane televizije, informacijskih servisa i tiskanih medija.“ (Caswell, 2014a., str. 27). Jedan od participativnih arhiva zajednice čiji je cilj borba protiv simboličnog uništenja jest Digitalni arhiv južno-

azijskih Amerikanaca (engl. *South Asian American Digital Archive*, SAADA), koji kontinuirano omogućuje korisnicima da unose metapodatke uz zapise (Caswell, 2014a.).

7. Suradnja

Participativne arhive zajednice često odlikuje njihova samostalnost, stoga je pitanje trebaju li više surađivati s tradicionalnim baštinskim institucijama tema mnogih rasprava. Iako su participativni arhivi zajednice vrlo pozitivna pojava koja omogućuje ljudima da uče i dijele povijest u sigurnom prostoru s drugima koji imaju slične interese, sam uzrok njihove pojave je negativan, s obzirom da nastaju zbog toga što se ljudi osjećaju izostavljeno iz tradicionalnih baštinskih ustanova (Wakimoto, Hansen i Bruce, 2013.). Stoga, neki participativni arhivi zajednice odbijaju surađivati s primjerice javnim arhivima jer žele očuvati svoju samostalnost, dok su neki zbog prijašnjih negativnih iskustava podvojeni oko sklapanja novih partnerstava (Flinn, 2011.).

Ukoliko se odluči stvoriti suradnja između tradicionalnih baštinskih institucija i participativnih arhiva zajednice, to može biti vrlo izazovno za obje strane. Jedan od izazova u ostvarenju partnerstva je nepotpunost zbirke u tradicionalnim baštinskim institucijama. Ako se na tu nepotpunost obrati pozornost, stručnjaci se mogu početi ponašati obrambeno, što smanjuje mogućnost suradnje (Stevens, Flinn i Shepherd, 2010.). Također, stručnjaci iz tradicionalnih baštinskih institucija ponekad imaju prevelika očekivanja od participativnih arhiva zajednice. Oni često imaju vrlo malo financijskih i ljudskih resursa, bili to zaposlenici ili češće volonteri, te im zbog financijskih ograničenja često nije omogućeno usavršavanje. Također je potrebno uzeti u obzir da nedostatak financijskih sredstava rezultira slabom opremljenošću takvih arhiva, osobito u području informacijske tehnologije (Stevens, Flinn i Shepherd, 2010.).

Kako bi se ostvarila uspješna suradnja između participativnih arhiva zajednice i tradicionalnih baštinskih institucija, potrebno je promovirati i razumjeti važnost participativnih arhiva zajednice, te razvijati fleksibilne pristupe i partnerstva (Stevens, Flinn i Shepherd, 2010.). S obzirom da je jedan od trenutnih ciljeva tradicionalnih baštinskih institucija demokratizacija i reprezentativnost vlastitih zbirki, ovakav pristup bi im pomogao ostvariti taj cilj. Pored veće uloge i prepoznatljivosti tradicionalnih baštinskih institucija, novog znanja i novih korisnika, dodatna prednost suradnje jest i mogućnost pohranjivanja zbirki participativnih arhiva zajednice u tradicionalne baštinske institucije, što direktno utječe na ostvarivanje cilja veće reprezentativnosti zbirki (Flinn, 2007., str. 166). Stoga, partnerstvo participativnih arhiva zajednice i javnih arhiva bi omogućilo da arhiv bude „... prilagođen

potrebama određene zajednice, ali bi služio i kao mjesto dijaloga, međusobnog učenja, kapacitiranja i osnaživanja te, uopće, preispitivanja i mijenjanja odnosa moći i društvene dominacije.“ (Kučinac, 2014.).

Suradnja se može ostvariti kroz nekoliko područja. Prvo područje predstavlja skrbništvo, budući da su dogovori oko skrbništva korisni za participativne arhive zajednice jer im mogu osigurati trajno očuvanje zbirke. No, oni su često skeptični oko skrbništva jer žele da zajednica zadrži pristup gradivu, ne žele predati vlasništvo nad zbirkom, te vjeruju da tradicionalna baštinska institucija neće promovirati njihovo gradivo (Stevens, Flinn i Shepherd, 2010.). Uz to, zadržavanje vlasništva i skrbništva nad gradivom povećava šanse da će povijest zajednice biti ispravno reprezentirana i sačuvana (Flinn, Stevens i Shepherd, 2009.). Stoga je bitno da ovakvi dogovori omoguće zajednici da zadrži određenu razinu kontrole i pristupa nad zbirkom. Kao jedan od povoljnih ishoda ovakvog dogovora je veći kredibilitet participativnog arhiva zajednice. Primjer jednog od mnogobrojnih partnerstava je onaj implementiran od strane Eastside baština zajednice (engl. *Eastside Community Heritage*) koja dokumente, uz suglasnost stvaratelja, daje arhivima u četvrti gdje su ti dokumenti originalno stvoreni, dok zajednica čuva dokumente u digitalnom obliku. Rezultat takve suradnje jest povećana dostupnost gradiva s obzirom da se nalazi na nekoliko lokacija, te je gradivo dostupno u fizičkom i digitalnom obliku (Stevens, Flinn i Shepherd, 2010.).

Sljedeće područje suradnje vezano je uz zbirke, gdje uz pomoć participativnih arhiva zajednice tradicionalne baštinske institucije mogu nadopuniti svoje zbirke gradivom kojeg nemaju i time potencijalno privući nove korisnike, dok je participativnim arhivima zajednice osigurana stabilnost i skrb nad zbirkom, kao i njena povećana vidljivost i prepoznatljivost. Tradicionalnim baštinskim institucijama participativni arhivi zajednice ovdje su osobito bitni, budući da je rezultat njihove djelatnosti u određenoj zajednici povećano povjerenje te zajednice i u većini slučajeva tradicionalne baštinske institucije ne bi mogle doći do takvog gradiva, niti bi uopće znale kome se obratiti u vezi njega (Stevens, Flinn i Shepherd, 2010.). Nadalje, u okviru diseminacije, tradicionalne baštinske institucije mogu izrazito puno doprinijeti participativnim arhivima zajednice s obzirom na svoje znanje o planiranju i stvaranju raznih događaja, radionica, izložbi, i slično, posebice onima koji nemaju svoj prostor gdje bi takve događaje mogli provoditi. Primjer ovakve suradnje je između participativnog arhiva zajednice *rukus!* i Muzeja Londona (engl. *Museum of London*), gdje je *rukus!* bio zadužen za izabiranje gradiva i kreativni dio, dok je Muzej Londona osigurao prostor i bio zadužen za tehničku stranu izložbe (Stevens, Flinn i Shepherd, 2010.).

Usko vezano uz diseminaciju su savjetovanje i konzultiranje. Savjetovanjem tradicionalne baštinske institucije pomažu participativnim arhivima zajednice u pružanju savjeta i znanja o arhivskoj praksi. Takvi savjeti mogu biti vezani uz korištenje tehnologije, trajno očuvanje gradiva, podučavanje o standardima, okvirima i slično. Primjer takvog oblika suradnje je projekt Povezivanje povijesti (engl. *Connecting Histories*) gdje su arhivisti obučavali pojedince i zajednice kako napraviti vlastiti arhiv (Stevens, Flinn i Shepherd, 2010.). Konzultiranje je slično savjetovanju, ali su ovdje uloge obrnute, odnosno participativni arhivi zajednice pružaju svoje savjete i znanja tradicionalnim baštinskim institucijama. Oni mogu pružiti savjete o određenoj zajednici kojom se bave, te mogu preporučiti kako najbolje pristupiti toj zajednici. S obzirom na već ranije spomenuto povjerenje zajednice u takve arhive, njihovo znanje je iznimno vrijedno i ne treba ga olako shvaćati (Stevens, Flinn i Shepherd, 2010.).

Kod svih navedenih oblika suradnje nužno je da su oni dugoročni, da idu u korist obje organizacije, te da je poštivanje i prepoznavanje vještina obostrano. Djelatnici iz područja kulture trebaju prihvatiti da javne baštinske institucije ne sadrže gradivo o čitavom društvu, te da im zbirke nisu cjelovite, i da su ponekad manjkave (Flinn, 2011.). Flinn navodi „ako očuvanje dokumentarnih zapisa što inkluzivnije nije glavni izazov za arhiviste, onda ne znam čemu arhivska profesija služi“ (Flinn, 2011.). Suradnja tradicionalnih baštinskih institucija i participativnih arhiva zajednice rezultirala je i promjenama u arhivskoj praksi. Upravo su participativni arhivi zajednice prisilili tradicionalne arhive da razvijaju fleksibilnije pristupe kako bi dokumentirali povijest svih ljudi i na taj način razvili pristupe koji omogućuju suradnju participativnih arhiva zajednice i tradicionalnih baštinskih institucija (Stevens, Flinn i Shepherd, 2010.).

7.1. Postkustodijalni pristup

Suradnja između tradicionalnih baštinskih institucija i participativnih arhiva zajednice u kontekstu skrbništva nad gradivom dodatno je razrađena kroz postkustodijalni pristup, te omogućuje više mogućnosti skrbništva (Flinn, 2007.). Prema definiciji, „Postkustodijalnost znači da se skrbništvo i zaštita zbirke ne odvija samo u formalnim arhivima već je distribuirano unutar zajednice koja ju je stvorila gdje zapisi ostaju.“ (Flinn, 2007., str. 168). Ovaj pristup je sve više zastupljen u participativnim arhivima zajednice, kao i u tradicionalnim baštinskim ustanovama, te mijenja tradicionalni dominantni način skrbništva u arhivima u pogledu da se zajednicama omogućuje kontrola i vlasništvo nad gradivom koje posjeduje. Rezultat toga je veće povjerenje i dugoročne veze između participativnih arhiva zajednice, tradicionalnih baštinskih ustanova i pojedinaca (Zavala, Migoni, Caswell, Geraci i Cifor, 2017.). Postkustodijalni pristup već gotovo 40 godina posebno zagovaraju participativni arhivi zajednice čiji su članovi bili isključivani ili marginalizirani od strane formalnih arhiva (Flinn, 2007.).

Primjer postkustodijalne strategije jest davanje gradiva na digitaliziranje u formalnu ustanovu, no umjesto da ustanova zadrži fizičke oblike zapisa, ona ga vraća pojedincu ili zajednici od kojega ga je posudila. Stoga korist imaju obje strane, jer ustanove dobivaju kopiju materijala, dok samo skrbništvo nad njim ostaje u zajednici (Zavala, Migoni, Caswell, Geraci i Cifor, 2017.). Efikasnost postkustodijalnog pristupa je mnogostruka, s obzirom da se djelomično ili potpuno uklanja dvojba oko predavanja gradiva u tradicionalne arhive, stvaranje kopija gradiva koje će se nalaziti na nekoliko mjesta omogućava ne samo bolju zaštitu, već i lakši i širi pristup gradivu, te s obzirom da skrbništvo ostaje u domeni zajednica, arhivisti u javnim arhivima ne moraju odlučivati koje gradivo je potrebno izlučivati, budući da nemaju vlasništvo nad njime (Flinn, 2007.).

Međutim, nužno je spomenuti da i postkustodijalni pristup ima svoje probleme, primjerice u kontekstu digitalnog gradiva (Hurley, 2016.). Prema Hurley „...nije jasno hoće li se postkustodijalni pristupi kod papirnatih zapisa zajednica moći primijeniti na digitalne zapise, s obzirom da je osnovni princip postkustodijalizma da digitalni zapisi ostanu u svojim izvornim sustavima za očuvanje zapisa, što je ideja koja ima manje smisla za digitalne zapise koji su stvoreni na osobnim računalima izvan takvih sustava.“ (Hurley, 2016., str. 137). Također, s obzirom da u participativnim arhivima zajednice često ne postoji nadzor nad gradivom,

njegovo očuvanje je ponekad upitno. No, budući da su isključene i marginalizirane zajednice često sumnjičave prema javnim baštinskim institucijama, nerijetko u potpunosti opravdano, ovakav fleksibilni pristup je možda najbolja opcija (Flinn, 2007.).

Primjer arhiva koji je u potpunosti postkustodijalan jest, već spomenuti, Digitalni arhiv južno-azijskih Amerikanaca. Naime, oni posuđuju fizičko gradivo od zajednica ili organizacija, te ih digitaliziraju, opisuju i postavljaju na svoju web stranicu. Nakon toga ih vraćaju zajednici ili organizaciji koja im je gradivo posudila, te time osiguravaju provenijenciju gradiva. Uz to, digitaliziraju gradivo vezano za svoje područje iz javnih arhiva koji nemaju sredstava da to sami naprave. Uspješnost ovoga pristupa je očita, budući da su tek pet godina nakon utemeljenja arhiva imali preko 1.800 zapisa i 130.000 različitih posjetitelja 2013. godine (Caswell, 2014a.).

8. Aktivizam

Druga polovica 20. stoljeća obilježena je mnogim pokretima za jednakost ljudskih prava, te je važnost arhiva kao snažnog alata u očuvanju povijesti prepoznata među mnogim tadašnjim, ali i suvremenim aktivistima (Flinn, 2011.). Argumenti koji zagovaraju odgovornost i važnost arhiva u promoviranju društvene jednakosti marginaliziranih zajednica sve su naglašeniji (Allard i Ferris, 2015.). To je rezultiralo konceptom arhivista kao aktivista koji je nastao porastom broja participativnih arhiva zajednice diljem svijeta, te sve učestalijem naglašavanju njihove važnosti u stručnoj literaturi (Wakimoto, Bruce i Partridge, 2013.). Stoga „participativni arhivi zajednice predstavljaju utjelovljenje aktivizma u arhivima, te proširuju naše poimanje uloge i misije arhivista i arhiva.“ (Wakimoto, Bruce i Partridge, 2013., str. 297). Jedna od definicija aktivizma u kontekstu arhivistike označava „...postupke koji se suprotstavljaju nepravdi i diskriminaciji s ciljem stvaranja pravednog i inkluzivnog društva, kako u arhivima, tako i u širem društvu.“ (Wakimoto, Bruce i Partridge, 2013., str. 295). Stoga, arhivist ima mogućnosti predstaviti razne, često nikad prije viđene perspektive povijesti kroz gradivo koje prikuplja, te promicati gradivo o marginaliziranim skupinama koje su imale veliki utjecaj na čitavo društvo, no njihov doprinos nije dovoljno zabilježen. Također, arhivisti imaju moć umanjiti učinke implicitne ideologije koja se prožima kroz velike količine gradiva u kojima se određeni termini, primjerice transrodnost, nisu niti spominjali (Wakimoto, Bruce i Partridge, 2013.). Aktivizam je jedan od osnovnih obilježja participativnih arhiva zajednice, te su njihove povijesti opisane kao „priče o prkosu, promjeni i aktivizmu.“ (Wakimoto, Bruce i Partridge, 2013., str. 311). Stoga, ovaj koncept nije uvijek prihvaćen, s obzirom da stručna literatura koja analizira participativne arhive zajednice ukazuje na potencijalnu opasnost koju oni predstavljaju tradicionalnim arhivima, te njihovom viđenju povijesti (Wakimoto, Bruce i Partridge, 2013.).

Zbog slabe zastupljenosti marginaliziranih zajednica u tradicionalnim arhivima u Kanadi osnovan je ranije spomenuti DAMC. Kroz DAMC osnovana su tri participativna arhiva zajednice čiji je cilj bio kroz suvremene informacijske tehnologije i medije promijeniti percepciju prema određenim društvenim ideologijama koje normaliziraju nasilje usmjereno prema specifičnim marginaliziranim zajednicama, te surađivati s drugim institucijama u svrhu dijeljenja znanja i poticanja javnog diskursa o toj tematici. Projekt DAMC započeo je svoje djelovanje 2002. godine kada su njegove osnivačice primijetile kako se velike količine online materijala nastalih od strane malih inicijativa za prava marginaliziranih zajednica više ne mogu

naći na internetu zbog ažuriranja web stranica ili činjenice da su neke od tih inicijativa prestale djelovati, stoga su odlučile stvoriti ovaj projekt kako bi sačuvale to gradivo. Jedan od participativnih arhiva zajednice koji je proizišao iz projekta DAMC jest Baza podataka nestalih i ubijenih domorodačkih žena (engl. *Missing and Murdered Indigenous Women Database*) kao odgovor na nedovoljnu zastupljenost vijesti vezanih za takve slučajeve u medijima, što je često bilo kritizirano od strane domorodačkih i feminističkih udruga. Projekt DAMC preispituje same pojmove „arhivist“ i „aktivist“ na način da promiče suradnju sa zajednicom u toj mjeri da se značenja ovih pojmova počinju podudarati, te naglašava važnost obostrane suradnje. Ono označava suradnju u obliku primanja doniranog gradiva od zajednice, ali i pružanja potpore zajednici na svim mogućim razinama, što stvara dugotrajno partnerstvo u kojemu obje strane imaju velike koristi (Allard i Ferris, 2015.).

Nadalje, literatura vezana za seksualne manjine izrazito je oskudna, što je motiviralo mnoge participativne arhive LGBT+ zajednica da prikupljaju takvo gradivo i omoguće njihovu dostupnost zajednici. S obzirom da su oni jedni od rijetkih arhiva koji čuvaju velike količine gradiva vezanog za LGBT+ zajednicu, s vremenom su postali legitimni izvor informacija za mnoga povijesna istraživanja, te predstavljaju rezultat uspješne suradnje u preispitivanju tradicionalnih povijesnih izvora u kojima je povijest LGBT+ zajednice izrazito slabo zastupljena (Wakimoto, Bruce i Partridge, 2013.).

Jedan od najpoznatijih participativnih arhiva zajednice takve vrste je ONE Archives u Los Angelesu, osnovan 1952. godine. U svojoj početnoj fazi izdavao je samo jedan časopis, no kasnije je proširio svoju djelatnost, te otvorio nekoliko arhiva i knjižnica (Wakimoto, Bruce i Partridge, 2013.). Rast koji je ostvario u narednim godinama duguje suradnjama s drugim participativnim arhivima zajednice pomoću kojih je uspio prikupiti veliku količinu gradiva koje se nije moglo naći u tradicionalnim arhivima i knjižnicama, te koje predstavlja „...raznolikost LGBT+ zajednica i naglašava koliko bi povijesnih zapisa bilo izgubljeno bez truda aktivista koji su ih sačuvali.“ (Wakimoto, Bruce i Partridge, 2013., str. 301). Uz to, uspio je steći novčana sredstva za daljnji razvoj, ali i zapošljavanje stručnog osoblja, budući da prije nisu imali profesionalnog arhivista, te je integriran s knjižnicama Sveučilišta Južne Kalifornije 2010. godine čime je osigurao još veću pristupačnost zajednici i svoju održivost. Ovaj arhiv rezultat je nedovoljne zastupljenosti LGBT+ povijesti u tradicionalnim arhivima i aktivista koji su taj problem prepoznali, te označava borbu protiv diskriminacije u obliku izostavljanja povijesnih zapisa o LGBT+ zajednici od strane tradicionalnih arhiva. Važnost ovakvih arhiva

očituje se u želji zajednice da ih održi, te on pruža prostor LGBT+ zajednici za upoznavanje sa svojom poviješću (Wakimoto, Bruce i Partridge, 2013.).

9. Obrazovanje

Arhivi mogu provoditi edukacijske aktivnosti u svrhu razvijanja svijesti o važnosti povijesti, s obzirom da se iz nje može puno naučiti o kulturi određenog naroda ili čak čitavog svijeta. Ciljane skupine ovakvih aktivnosti nisu omeđene, s obzirom da to mogu biti arhivski stručnjaci, istraživači, korisnici arhivskoga gradiva, učenici, te u suštini zapravo čitava javnost, ovisno o temi aktivnosti. Sama forma takvih edukacijskih aktivnosti, baš kao i publika i tema, može biti vrlo raznovrsna kao što su to prezentacije, razgovori i izložbe kao manje formalan oblik, ili pak konferencije i radionice kao formalniji oblik. No, osim što su edukacijske aktivnosti bitne za čitavo društvo, one su također vrlo moćan alat koji služi za promociju i povećanje vidljivosti participativnih arhiva zajednice. S obzirom da su oni ovisni o zajednici u mnogo pogleda kao što je to doniranje financijskih resursa, gradiva itd., nužno je da na sve moguće načine podržavaju zajednicu kako bi i ona njih podržavala, jer bez međusobne suradnje, participativni arhiv zajednice nije održiv. Nadalje, edukacijske aktivnosti će omogućiti prepoznavanje njihove važnosti kod lokalnih organizacija i institucija, što im može omogućiti suradnju s njima (Wiśniewska-Drewniak, 2017.). Naravno, bitno je spomenuti da se obrazovanje o participativnim arhivima zajednice u nekim zemljama formiralo kao kolegiji na fakultetima. Tako pojedini fakulteti u Sjedinjenim Američkim Državama sadrže kolegije o arhivskoj teoriji i praksi u participativnim arhivima zajednice, dok se u Kanadi o njima uči kroz kolegije o specijaliziranim ili pak osobnim arhivima (Sheffield, 2017.).

Primjer participativnog arhiva zajednice koji održava različite edukacijske aktivnosti je Centar KARTA (engl. *KARTA Centre*) u Poljskoj, koji je svoj rad neformalno započeo 1980-ih, a formalno 1990-ih. KARTA održava razne izložbe, no možda najvažnija edukacijska aktivnost jest Bliska Povijest (polj. *Historia Bliska*) koja se organizira svake godine još od 1996. To je natjecanje gdje učenici rade istraživanja na određenu temu koja se mijenja svake godine, te je u 17 godina organiziranja prikupljeno više od 8 tisuća radova. Osim toga KARTA organizira edukacijske aktivnosti i za ostale participativne arhive zajednice kako bi im pomogla u ostvarivanju ciljeva. Tako je stvorila priručnik za participativne arhive zajednice, te redovno održava razne aktivnosti kao što su to radionice i konferencije koje se tiču raznih tema od stvaranja arhiva, pa sve do održavanja i digitaliziranja gradiva (Wiśniewska-Drewniak, 2017.).

10. Utjecaj digitalne tehnologije

Pojava programa i sustava koji su omogućili postavljanje sadržaja na web promijenila je način na koji mnogi participativni arhivi zajednice i njihove aktivnosti funkcioniraju, te je omogućila šire sudjelovanje u arhivskoj praksi pojedincima i zajednicama neovisno o mjestu gdje se nalaze, što je kao rezultat imalo ubrzano stvaranje novih participativnih arhiva zajednice i njihovu širu prepoznatljivost u društvu (Gilliland i Flinn, 2013.). Digitalna tehnologija stoga omogućava participativnim arhivima zajednice jednostavije prikupljanje gradiva, brži pristup gradivu, ali i da imaju veću kontrolu nad njim (Ormond-Parker i Sloggett, 2012.). „Iz perspektive zajednica, tehnologija pruža mrežu i prostor za dokumentiranje, pa čak i oblikovanje memorije tijekom vremena. Bez takvog prostora, neke od ovih grupa ne bi postojale.“ (Gibbons, 2019.).

Digitalni participativni arhivi zajednice koji su tek u nastanku često se susreću s dvojboj je li bolje prvo osigurati suradnju sa zajednicom ili napraviti digitalnu infrastrukturu, s obzirom da su oba čimbenika ključna ne samo za nastanak, već i za održivost arhiva u budućnosti. Primjer digitalnog participativnog arhiva zajednice koji je odlučio prvo razviti infrastrukturu, prikupiti i digitalizirati gradivo, pa tek onda ostvariti suradnju sa zajednicom jest portal eBlackCU. Ova odluka imala je negativne posljedice, budući da je zajednica oklijevala u suradnji jer su takav pristup percipirali na način da neće imati suvlasništvo niti kontrolu nad gradivom, što je osnovni čimbenik participativnih arhiva zajednice. Stoga, zadobivanje povjerenja zajednice s kojom digitalni participativni arhiv zajednice želi surađivati nužno je kako bi se suradnja i ostvarila, a jedan od najboljih načina jest kroz druženje na mjestima na kojima se zajednica okuplja, s obzirom da potencijalni sudionici možda nemaju pristup internetu. Osim toga, korištenje i pristup gradivu u digitalnim participativnim arhivima zajednice povećava se odmah nakon organiziranja događaja ili izložbi u zajednici, što znači da participativni arhivi zajednice, bili oni digitalni ili ne, ne smiju zaboraviti na važnost susreta sa zajednicom u fizičkom prostoru (Lenstra i Alkalimat, 2012.).

No, korištenje digitalne tehnologije u participativnim arhivima zajednice izazovno je zbog nekoliko razloga. Pristup tehnologiji nije moguć velikom broju participativnih arhiva zajednice, osobito onima u ruralnim područjima, zbog nedostatka financija koji im onemogućava stvaranje potrebne infrastrukture i razvijanje potrebnih znanja kako bi takve projekte uopće mogli provoditi. U slučajevima kada su im omogućeni resursi za provedbu

projekta, također je potrebno razumjeti da ono nije postupak koji se provodi jednom, već je potrebno kontinuirano ulaganje u njih zbog migracija, zastarijevanja tehnologija i medija, i slično, što znači da je potrebna dugoročna investicija kako bi se gradivu moglo pristupiti i osigurati njegova autentičnost (Caswell, Harter i Jules, 2017.). Pored toga, problem koji obuhvaća sve arhive, stoga i participativne arhive zajednice, je koncept digitalnog mračnog doba (engl. *digital dark age*), koji označava „... koncept koji predviđa da će se s prelaskom na elektroničke zapise pojaviti praznine u arhivskim zapisima jer arhivi neće moći skupiti ili očuvati elektroničke zapise iz tog razdoblja.“ (Cocciolo, 2017., str. 161). Još jedan potencijalni problem za participativne arhive zajednice je, kao što je već rečeno, potrebno znanje o tehnologijama, pa čak i programiranju. Primjer toga mogu biti razni besplatni programi i sustavi otvorenog koda koji, iako su odlično rješenje za ovakve arhive s obzirom na njihove financijske resurse, uobičajeno nemaju sve funkcije koje su im potrebne. Stoga, iako su lako nadogradivi s obzirom da su otvorenog koda, za to je potrebno stručno znanje. Pored toga, ovisno o informatičkoj pismenosti, proces snalaženja u takvim programima i sustavima može biti izrazito spor (Cocciolo, 2017.).

Osim toga, digitalni participativni arhivi zajednice složeniji su za održavanje u odnosu na ostale participativne arhive zajednice. Stoga je potrebno imati znanja o prikupljanju, opisivanju i očuvanju ne samo digitaliziranoga gradiva, već i gradiva koje je izvorno nastalo u digitalnom obliku, primjerice e-pošta, fotografije ili aktivnosti s raznih društvenih mreža. Participativni opis gradiva također je jedan od problema s kojima se susreću ovi arhivi. Naime, čest je slučaj da sudionicima taj proces nije zanimljiv, te stoga prestanu sudjelovati u njemu, dok je drugi problem znanje koje pojedinac mora imati kako bi uspješno i pravilno označio gradivo. Jedno od mogućih rješenja jest korištenje raznih društvenih mreža za označivanje, kao što je to Facebook, ali on također nije idealno rješenje. Naime, označivanje putem Facebooka nije pogodno ukoliko osobe ne žele da ih se može pronaći, dok ostali problemi uključuju činjenicu da Facebook ne zadržava metapodatke koji su ranije dodani, fotografije su manje rezolucije od originala, stoga nije prihvatljiv za dugoročno očuvanje, a ako se koristi neki drugi sustav, problem predstavlja što se metapodaci iz Facebooka ne mogu izvoziti (Cocciolo, 2017.).

Digitalno gradivo, bilo ono digitalizirano ili izvorno stvoreno u digitalnom obliku, sa sobom nosi problem digitalnog očuvanja. Ono označava planiranje aktivnosti koje će osigurati autentičnost i integritet gradiva, kao i njegovu dostupnost u budućnosti. Moguće rješenje ovog problema je stvaranje kopija gradiva, koje se preporuča participativnim arhivima zajednice s

obzirom na njihove ograničene resurse, iako ono nije idealno rješenje (Cocciolo, 2017.). Stoga, sve veće prepoznavanje važnosti participativnih arhiva zajednice i problema s kojima se susreću u odnosu na digitalno očuvanje rezultiralo je brojnim priručnicima, projektima i sustavima koji im omogućavaju pomoć u digitalnom očuvanju pružajući im potrebna znanja, ali i pristupe i metode koji ne zahtijevaju velika financijska sredstva (Hurley, 2016.). Zbog toga, Hurley smatra da će „omogućavanje očuvanja izvorno digitalnih zapisa u posjedu participativnih arhiva zajednice prikazati precizniju sliku našeg društva obilježenog digitalizacijom...“ (Hurley, 2016., str. 140).

10.1. Participativni arhivi zajednice u računalnom oblaku

Kao što je već rečeno, zbog velike potrebe za financijskim, ljudskim i tehnološkim resursima, digitalno očuvanje vrlo je teško izvedivo u participativnim arhivima zajednice. Stoga je jedna od opcija za trajno očuvanje digitaliziranog i izvorno digitalnog gradiva korištenje usluga u oblaku. S obzirom da su participativni arhivi zajednice blisko povezani s članovima zajednice u kojoj djeluju, oni su jedna od najboljih opcija za trajno očuvanje i akviziciju takvoga gradiva (Hurley, 2016.). No, prema Cocciolo „ograničenja usluga u oblaku, poput omogućavanja samo ograničene količine prostora na disku, mogu ugroziti arhivske zapise s obzirom da ljudi brišu gradivo kako bi napravili mjesta za aktivne zapise“ (Cocciolo, 2017., str. 161).

Postoje četiri modela oblaka, a to su privatni, javni, hibridni i oblak zajednice. Najčešći model je javni oblak kojeg mnogo ljudi koristi u svojim svakodnevnim životima, primjerice Google Drive. No, oni često nisu dobra opcija za veliki broj arhiva s obzirom na nemogućnost očuvanja privatnosti u njima, te zbog zaštite autorskih i srodnih prava. Privatni oblak može biti stvoren od strane jedne ili više organizacija, ili se pak određeni broj računalnih resursa može otkupiti od tvrtki specijaliziranih za takve usluge. Pomoću njih podatci ili gradivo u njima se mogu stvarati i upravljati uz potpunu kontrolu i privatnost (Hurley, 2016.). „Oblak zajednice nalazi se negdje između privatnih i javnih oblaka dijeljenjem računalnih resursa između definirane skupine korisnika.“ (Hurley, 2016., str. 143). Stoga, samo definirana skupina korisnika ima pristup oblaku i svatko od njih može pridonijeti razvoju oblaka kroz financijske ili računalne resurse. Sam oblak može biti napravljen i razvijen od strane korisnika koji će se njime služiti ili ga mogu otkupiti od neke tvrtke, kao što je to slučaj i kod privatnih oblaka. Zadnji model je hibridni oblak koji je kombinacija ranije navedenih modela. Korištenjem ovog modela arhiv može dio gradiva omogućiti javnosti putem javnog oblaka, dok gradivo koje sadrži osjetljive ili privatne podatke može držati pod kontrolom u oblaku zajednice ili privatnom oblaku. Stoga, ovaj model omogućava smanjivanje financijskih troškova, s obzirom da je javni oblak najjeftiniji, ali također omogućava zadržavanje potpune kontrole nad gradivom i njihovu privatnost (Hurley, 2016.).

Iako vrlo slični, privatni oblak i oblak zajednice razlikuju se po tome koliko se podatkovnih centara koristi, primjerice privatni ima jedan, dok ih oblak zajednice uobičajeno ima više, te koliko osoba može pristupiti oblaku. Iako odabir koji će se od ova četiri modela

koristiti ovisi o potrebama i financijskim resursima participativnog arhiva zajednice, privatni oblak i oblak zajednice često predstavljaju najbolje rješenje. Oni omogućavaju zajednici znanje o tome kako je gradivo pohranjeno i gdje je pohranjeno, što rezultira osjećajem veće kontrole i vlasništva nad gradivom u participativnom arhivu zajednice. Na taj način oblak omogućuje veliki broj funkcionalnosti participativnim arhivima zajednice. Pored očuvanja privatnosti gradiva i kontrole nad pristupom, oni omogućuju označavanje i povezivanje zapisa, ili pak stvaranje online privatne zbirke gradiva, i slično. Naravno, prilikom izgradnje ovakvih sustava funkcionalnosti će se dalje razvijati, te potencijalno naknadno dodavati, ovisno o potrebama (Hurley, 2016.).

S obzirom na potrebne resurse i znanja, također je moguća međusobna suradnja između više participativnih arhiva zajednice kako bi skupa stvorili zajednički centralizirani oblak, čime bi se cijena održavanja i stvaranja oblaka značajno smanjila. Primjer međusobne suradnje organizacija u svrhu stvaranja oblaka je Vijeće Pacifičkih i Prerijskih sveučilišnih knjižnica (engl. *Council of Pacific and Prairie University Libraries*). Kako bi svojim članovima omogućili očuvanje digitaliziranog i izvorno digitalnoga gradiva, stvorili su sustav Archivematica. Pomoću njega moguće je očuvanje takvoga gradiva bez potrebe da organizacije kupuju servere ili instaliraju druge usluge, odnosno omogućava im očuvanje bez velikih troškova i sveobuhvatnog tehničkog znanja (Hurley, 2016.).

11. Održivost

S obzirom na želju za autonomijom, participativni arhivi zajednice često su ovisni o nekoliko ključnih ljudi kao što su to osnivači ili volonteri (Gilliland i Flinn, 2013.). No, iako je pozitivno što jedna ili nekoliko osoba zbog svoje posvećenosti i žrtvovanja pokrene participativni arhiv zajednice, to također predstavlja veliki problem za održivost samog arhiva, stoga je potrebno pronaći načine kako da takav arhiv nastavi sa svojom djelatnošću, čak i kada te osobe napuste organizaciju (Flinn, Stevens i Shepherd, 2009.). Pored toga „participativni arhivi zajednice moraju se nositi s ograničenim resursima i promjenama u društveno-političkom okruženju... te se suočavaju s nekim zajedničkim izazovima, ali se mogu suočavati i s nekim jedinstvenim izazovima; stoga, moraju razvijati vlastiti specifičnu strategiju preživljavanja.“ (Lian i Oliver, 2018., str. 316-317). Također, jedan od značajnijih problema participativnih arhiva zajednica jest njihova međusobna nepovezanost i manjak komunikacije (Caswell, Harter i Jules, 2017.).

Većina participativnih arhiva zajednice suočava se s dva problema u kontekstu održivosti. Prvi problem je podrška zajednice koja često s vremenom opada, što rezultira propadanjem arhiva, a drugi problem je kontinuirano dostatno financiranje, što je ujedno čest problem i kod tradicionalnih baštinskih ustanova (Wakimoto, Hansen i Bruce, 2013.). Stoga je potrebno pronaći izvore dugoročnog financiranja, načine na koje mogu ostvariti prihod od vlastitih djelatnosti ili bar dovoljnu količinu financijskih sredstava tako da se mogu fokusirati na održivost (Flinn, 2011.). Ove probleme navode i osnivači Digitalnog arhiva južno-azijskih Amerikanaca, te smatraju da je problem financiranja prisutan i zbog toga što se takve arhive još uvijek ne smatra legitimnim ili „pravim“ arhivskim ustanovama što im onemogućava financiranje iz određenih fondova, dok je prikupljanje gradiva ponekad izazovno, budući da zajednice ili pojedinci smatraju da dokumentiranje njihovih svakodnevnih života nije važno, što dodatno otežava suradnju (Caswell, 2014a.).

Nedostatak stručnog osoblja također je jedan od problema, s obzirom da je znanje o opisivanju, očuvanju, i slično, vrlo potrebno. Kao rješenje ovog problema moguće opcije su spajanje više participativnih arhiva zajednice koji su tematski povezani u jednu organizaciju kako bi imali više financijskih sredstava, ili primjerice suradnja s tradicionalnim baštinskim institucijama koje im mogu pomoći u stručnim aktivnostima. Osim toga, čest je problem i nemogućnost proaktivnog planiranja koje je nužno za održivost svih participativnih arhiva

zajednice (Newman, 2012.). Prema Newman „postojanje kulture koja podržava sistematično i sveobuhvatno planiranje malo je vjerojatna u volonterskim ili honorarnim situacijama... teško je biti dinamičan kada mali broj resursa mora, iz potrebe, biti fokusirani na temeljne zadaće u vezi zbirke, kao što je to opis ili referenciranje.“ (Newman, 2012., str. 42).

Jedan on najbitnijih faktora održivosti jest zbirka, odnosno samo gradivo, s obzirom da se aktivnosti participativnih arhiva zajednice odvijaju upravo oko nje, bilo to prikupljanje, opisivanje, očuvanje, davanje na korištenje, itd. Ona je također bitna zato što upravo jedinstvenost zbirke može osigurati suradnju i financijske resurse, ali i povjerenje zajednice. Stoga prioritet u vezi posebne brige treba imati gradivo koje je oštećeno, rijetko ili često traženo (Newman, 2012.). Prema tome participativni arhivi zajednice postojat će sve dok gradivo koje prikupljaju bude korišteno i dok god postoji stvarna ili percipirana potreba za dokumentiranjem života zajednice (Štefanac, 2013.). Iz tog razloga bitno je povremeno provjeravati, putem empirijskih studija, odražavaju li prikupljeni materijali potrebe zajednice, kako bi ostali relevantni i osigurali svoju održivost (Caswell, 2015.).

11.1. Životni ciklus

Unatoč brojnim primjerima uspješnih participativnih arhiva zajednice, određeni stručnjaci smatraju da oni imaju rok trajanja, odnosno, da je prestanak njihovog djelovanja neizbježan, stoga navode da „participativni arhivi zajednice imaju predvidljiv ciklus u kojem se, kako zajednica, pokret ili skupina sazrijeva, opada ili više nije društveno relevantna, shvaćaju da više ne mogu održavati ili ne žele održavati svoj arhiv kao neovisnu, autonomnu aktivnost.“ (Gilliland i Flinn, 2013., str. 17). U definiranju njihovog životnog ciklusa Sheffield je preuzela faze životnog ciklusa organizacija društvenih pokreta, a to su „nastanak, sjedinjenje, birokratizacija i propadanje.“ (Sheffield, 2017., str. 370).

U fazi nastanka rad participativnih arhiva zajednice tek je započeo, te je struktura organizacije nepostojeća. U ovoj fazi iznimno je bitna vanjska podrška zajednice kako bi participativni arhiv zajednice opstao. No, vanjsku podršku mogu pružiti i formalne organizacije poput arhiva, ili ukoliko je participativni arhiv zajednice nastao kao produkt određenog pokreta, taj pokret mu može pomoći u stvaranju organizacijske strukture. Sljedeću fazu obilježava sjedinjenje u kojem se razvijaju formalne, ali i neformalne veze s ciljem prikupljanja resursa, formira se vodstvo, te su sudionici više organizirani. Tako vodstvo ima kontrolu nad zbirkom i pomoću ostalih sudionika razvija organizaciju i osigurava njenu održivost. U fazi birokratizacije uspješno je razvijena formalna struktura, te se posao bolje provodi i organizira. Ona može uključivati stvaranje misije i akvizicijske politike, ali i suradnju s tradicionalnim baštinskim ustanovama. No, također želja i misija velikog broja participativnih arhiva zajednice je zadržavanje svoje autonomije i nezavisnosti od vanjskih organizacija, stoga se kod takvih arhiva ova faza često ne odvija. Konačno, postoji mnogo razloga zašto participativni arhivi zajednice propadaju. To može biti zbog ispunjavanja svojih izvornih ciljeva zbog čega prestanu održavati svoje zbirke, neki su toliko uspješni da im cilj u potpunosti postane integriran u društvo, dok neki odluče prebaciti svoje gradivo u tradicionalne baštinske institucije i odreknu se vlasništva nad njime. No, najčešći razlog propadanja jest činjenica da održavanje postane preteško zbog nedostatka resursa, te zbog toga ne mogu nastaviti održavati svoje zbirke (Sheffield, 2017.).

12. Zakonska ograničenja u Republici Hrvatskoj

Unatoč činjenici da u Hrvatskoj postoje inicijative, većinom nastale nakon ratnog razdoblja 90-ih, koje su po svojim karakteristikama vrlo slične participativnim arhivima zajednice zapadnih zemalja, sama terminologija u stručnoj literaturi nije razrađena, odnosno termin participativnih arhiva zajednice ne postoji. Osim toga, ova vrsta arhivske prakse ne istražuje se dovoljno, a u nekolicini istraživanja koja se bave tom tematikom ne surađuje se s javnim arhivskim institucijama. Mogući razlozi tome su jezične razlike u terminologiji, ali i drukčiji društveni kontekst u kojem participativni arhivi zajednice tipično nastaju (Gilliland i Štefanac, 2018.).

U Hrvatskoj postoji nekoliko različitih termina koji dijele sličnosti s participativnim arhivima zajednice, iako nijedan ne obuhvaća sve njihove karakteristike u potpunosti. Primjerice, postoji pojam arhiv zajednice koji se koristi u drukčijem kontekstu i označava privatne arhive vjerskih skupina. Uz to, postoji još nekoliko usko vezanih pojmova kao što su osobni fond i specijalizirani arhivi (Gilliland i Štefanac, 2018.). Stoga, privatni arhivi odnose se na formalne privatne organizacije, osobni fond označava gradivo koje je nastalo od jedne osobe ili ju je ta osoba prikupila tokom svog života, dok specijalizirani arhivi „označavaju javne arhive koji imaju posebne procedure pristupa kao što su to diplomatski arhivi, vojni arhivi i arhivi tajnih službi.“ (Gilliland i Štefanac, 2018., str. 211). Nadalje, termin nezavisni arhiv koji je popularan diljem svijeta nije moguće koristiti u Hrvatskoj s obzirom da svaki registrirani arhiv mora omogućiti nadzor Hrvatskom državnom arhivu, te iz tog razloga nijedan arhiv u Hrvatskoj ne može biti potpuno nezavisan (Gilliland i Štefanac, 2018.).

Uz to, kako bi se ovi arhivi osnovali, moraju poštovati trenutne propise o broju arhivista, prostoru, opremi, itd. Činjenica da većina participativnih arhiva zajednice u mnogo razvijenijim zemljama od Hrvatske nema zaposlene profesionalne arhiviste, te često uopće nema adekvatan prostor, teško je zamisliti osnivanje takvog participativnog arhiva zajednice u Hrvatskoj uz trenutne zakone. Jedan od potencijalno najvećih problema za njihovo osnivanje je činjenica da prikupljaju različite vrste gradiva koje često uključuje i muzejsku građu. U Hrvatskoj takva praksa nije moguća, budući da se muzejska građa mora čuvati u muzejima, a arhivsko gradivo u arhivima, stoga bi participativni arhiv zajednice morao odabrati jedan od ta dva naziva i prikupljati gradivo isključivo iz tog područja (Gilliland i Štefanac, 2018.). Stoga „... zakon ostavlja malo prostora za participativne arhive zajednice koji se ne slažu ili odbijaju

zakonske i profesionalne arhivske strukture.“ (Gilliland i Štefanac, 2018., str. 212). Uz to, mreža državnih arhiva u Hrvatskoj smije napraviti kopije gradiva ako smatraju da je to potrebno, ili čak u potpunosti oduzeti gradivo ukoliko se ono ne čuva prema propisanim pravilima. To pokazuje kako zakoni nisu nimalo usklađeni s osnovnom idejom participativnih arhiva zajednice, s obzirom da su neki od njihovih glavnih ciljeva osiguravanje vlasništva i kontrole nad gradivom koje zajednica prikuplja, te očuvanje i pružanje pristupa gradivu na mjestu gdje je ono stvoreno. Budući da bi se participativni arhiv zajednice u Hrvatskoj trebao prilagoditi svim ovim propisima, sama njegova poanta gubi smisao (Gilliland i Štefanac, 2018.).

Nadalje, kako bi participativni arhiv zajednice i formalno postao arhiv, mora imati profesionalnog arhivista. No, osoba koja želi imati stručno zvanje arhivista mora položiti stručni ispit kojem može pristupiti jedino ako ima prethodnog radnog iskustva u arhivu. Ukoliko je osoba iskustvo stekla u participativnom arhivu zajednice, taj uvjet nije ispunjen, budući da participativni arhiv zajednice nije formalna arhivska institucija. Ove uzročno-posljedične veze predstavljaju problem manjka potpore participativnim arhivima zajednice od strane Ministarstva kulture. Stoga, glavni problem participativnih arhiva zajednice u Hrvatskoj nije terminologija, već trenutne zakonske odredbe koje u potpunosti onemogućavaju stvaranje takvog arhiva, te njihovo priznavanje kao formalne arhivske ustanove. (Gilliland i Štefanac, 2018.)

Unatoč tome, neki oblici participativnih arhiva zajednice, odnosno neki od njihovih pristupa, mogu se naći u Hrvatskoj. Primjerice, Državni arhiv u Rijeci trenutno radi na projektu pod nazivom Rekonstrukcija Rijeke, u kojem će tokom 2019. godine digitalizirati preko 40 tisuća snimaka arhitektonske dokumentacije, te će to digitalizirano gradivo postaviti u online repozitorij. Pored toga cilj im je suradnja sa građanima, primarno grada Rijeke, gdje će oni moći na repozitoriju identificirati građevine prikazane u dokumentaciji (Državni arhiv u Rijeci, 2019.). Prema njihovom financijskom planu, „na taj način će po prvi put u Hrvatskoj biti realiziran program participativnog arhiva.“ (Državni arhiv u Rijeci, 2019.). Uz to, Documenta – Centar za suočavanje s prošlošću također predstavlja jedan oblik participativnog arhiva zajednice, te ga Kučinac stavlja u taj kontekst, navodeći kako je „...realna mapa *community* arhiva u Hrvatskoj minimalistička, ali ipak postoji.“ (Kučinac, 2014.).

13. Primjeri

13.1. Okrug Offaly

Irska je primjer države koja je zakonom odredila da jedinice lokalne samouprave moraju raditi na očuvanju svojih arhiva, kao i povećanju njihove dostupnosti svojoj zajednici. No, unatoč tome, nisu uspjeli izgraditi uspješan model arhivske mreže, te nemaju adekvatnu radnu snagu poput profesionalnih arhivista koji bi takvo što omogućili. Stoga je njihov neuspjeh motivirao osnivanje participativnih arhiva zajednice koji su htjeli očuvati svoju lokalnu i regionalnu baštinu. Kako bi uspjeli u tom cilju, zajednicama je potreban pristup gradivu, što im je često onemogućeno zbog manjka zainteresiranosti od strane lokalnih samouprava (Collins Shortall, 2016.).

Velik broj okruga u Irskoj koji nemaju arhive svoje gradivo čuvaju u lokalnim knjižnicama, od kojih neke ne nude potpuni pristup, dok se neko gradivo nalazi u zgradama lokalne samouprave. Zbog takvih slučajeva, zajednica je bila primorana osmisliti nove načine kako pristupiti svojoj lokalnoj povijesti, što je dovelo do osnivanja raznih organizacija i inicijativa poput povijesnih udruga. Stoga, većina gradiva u okrugu Offaly očuvana je zbog rada i truda običnih građana, budući da vijeće okruga nikada nije imalo stalno zaposlenog profesionalnog arhivista (Collins Shortall, 2016.).

S obzirom na to, knjižnica u Offalyju, koja također sadrži određenu količinu gradiva, ne može učinkovito obavljati arhivske usluge radi svoje nepovoljne lokacije u odnosu na središnju upravu. Nadalje, unutar same knjižnice, arhivsko gradivo nije posebno odvojeno od ostatka građe, te je potencijalni razvoj arhivskih usluga onemogućen zbog nedostatka financiranja od strane uprave, te zbog toga što nemaju profesionalnog arhivista koji bi taj razvoj mogao poticati. Osim toga, zajednica smatra da jedinice lokalne samouprave nisu pretjerano zainteresirane za arhive, te da se sredstva iz proračuna predviđena za njih često smanjuju s ciljem uštede (Collins Shortall, 2016.).

Djelovanje povijesnog i arheološkog društva (engl. *Offaly Historical and Archaeological Society*), osnovanog 1938. godine, bilo je neizmjerljivo bitno u pronalaženju i očuvanju raznih dokumenata vezanih za povijest okruga. Ono je kasnije preimenovano u Povijest Offalyja (engl. *Offaly History*), te je uspjelo doprijeti do zajednice, pojačati svoje

aktivnosti, a 1995. godine i osigurati vlastiti prostor pomoću sredstava dobivenih od prodaje knjiga i sličnih aktivnosti. Slijedio je period pojačanog prikupljanja gradiva vezanog za povijest okruga, što potvrđuje da je zajednica ponekad dovoljno zainteresirana da osnuje vlastiti arhiv, čak i u slučajevima kada ne dobije potporu od strane lokalne samouprave (Collins Shortall, 2016.).

No, velike količine gradiva prikupljene od strane Povijesti Offalyja rezultiralo je i nekim negativnim posljedicama. S obzirom da nisu imali adekvatne uvjete u svojim skladištima, gradivo nije bilo dovoljno organizirano, što je otežalo pristup određenoj količini gradiva. Stoga je zanimljivo da dvije zasebne organizacije, Povijest Offalyja i knjižnica u Offalyju, istovremeno prikupljaju arhivsko gradivo vezano za istu tematiku, no međusobno ne surađuju, što uzrokuje mnoge nejasnoće, kako za zajednicu, tako i za potencijalne donatore. No unatoč tome, Povijest Offalyja prima više gradiva od strane zajednice, budući da je transparentnije i na boljem glasu unutar okruga (Collins Shortall, 2016.).

Svoju transparentnost omogućili su mnogim uslugama i aktivnostima koje nude, primjerice organiziranim predavanjima, te svojom prisutnošću na popularnim društvenim mrežama, čime znatno više dopiru do same zajednice, za razliku od knjižnice u Offalyju. Povijest Offalyja potpuno je samostalno, članovi uprave su fokusirani na razvoj organizacije, te ne ovise o financiranju od strane lokalne samouprave. No, velika količina arhivskoga gradiva vezanog za povijest i kulturu okruga Offaly smatra se izgubljenom. Jedan dio fizički je uništen, ili se više ne može pronaći, dok se jedan dio nalazi u raznim javnim arhivima ili u Irskoj Nacionalnoj knjižnici, s obzirom da se gradivo nije nigdje drugdje moglo pohraniti u vrijeme kada je prikupljano, no smatra se da to gradivo nije katalogizirano, te mu je teško pristupiti (Collins Shortall, 2016.). Stoga članovi ovog participativnog arhiva zajednice smatraju da je izvan dosega zajednice, te da bi ga trebalo vratiti kako bi se nalazilo na mjestu na kojem je stvoreno, što dokazuje kako „želja za očuvanjem lokalnih arhivskih zbirki na mjestu geografskog porijekla može biti indikator važnosti arhiva kao prostora sjećanja za zajednicu.“ (Collins Shortall, 2016., str. 150). Tome se pridaje velika važnost, budući da čuvanje gradiva na mjestu porijekla zajednici stvara pojačani osjećaj zajedničkog vlasništva, te osigurava adekvatno pohranjivanje, što potencijalno može postati „zajednički repozitorij sjećanja zajednice.“ (Collins Shortall, 2016., str. 150).

Dio članova arhiva otvoreni su prema nekim oblicima suradnje s Offaly knjižnicom, primjerice u digitalizaciji. Naime, digitalni materijal okupljen na jednom mjestu olakšao bi

pristup zajednici, ali i istraživačima, no većina članova veću važnost pridaje gradivu u fizičkom obliku. Zahvaljujući svojim naporima, prikupljanju velike količine lokalnog arhivskoga gradiva, te aktivističkoj naravi u kojoj je odlučio poduzeti mjere kako bi promovirao važnost kulturne baštine okruga, Povijest Offalya s vremenom je neslužbeno postao glavni arhiv okruga (Collins Shortall, 2016.).

13.2. Djeca Birminghama 1963. godine

Druga polovica 20. stoljeća obilježena je izrazito važnim pokretima za ljudska prava koji su dokazali kako aktivizam ima vrlo važnu ulogu u suvremenom društvu, te kako je dokumentiranje raznih aktivističkih pokreta ključno za stvaranje povijesti. Tako je početak 60-ih godina 20. stoljeća obilježen otporom afroameričke zajednice prema rasizmu i politici segregacije u Sjedinjenim Američkim Državama, a 1963. godina bila je od posebne važnosti za zajednicu radi tadašnjeg bombardiranja baptističke crkve u Birminghamu. Ta dugotrajna borba protiv institucijaliziranog rasizma rezultirala je velikim promjenama u legislativi SAD-a, no u povijesnim zapisima rijetko se mogu naći informacije vezane za pojedince koji se nisu bavili aktivizmom, a mogu dati vrijedan uvid u ovaj važan period američke povijesti (Yaco, Jimerson, Caldwell Anderson i Temple, 2015.).

Život djece u Birminghamu, gradu u saveznoj državi Alabami koji je bio središte pokreta, bio je zauvijek promijenjen, te je pokret za ljudska prava imao neupitan utjecaj na njihovo odrastanje. Iako nisu sudjelovali u prosvjedima, oni su na neki način bili „pasivni sudionici“ pokreta (Yaco, Jimerson, Caldwell Anderson i Temple, 2015., str. 401). Njihova svjedočanstva nigdje nisu zabilježena, što je motiviralo Ann Jimerson da 2013. godine, netom prije 50. obljetnice bombardiranja, osnuje projekt Djeca Birminghama 1963. godine (engl. Kids in Birmingham 1963), te ispriča njihovu priču, s fokusom na prikupljanje pismenih svjedočanstava i sjećanja u svrhu prezentiranja ovog događaja iz mnoštva drugih perspektiva, te kako bi „pomogla ljudima da nađu svoje mjesto u povijesti.“ (Yaco, Jimerson, Caldwell Anderson i Temple, 2015., str. 406). Naziv projekta osmišljen je na način da nema nikakve povezanosti s rasom, budući da je cilj projekta bio prikupiti svjedočanstva ljudi svih etničkih pripadnosti. Uz to, savjetovala se i s medijima, s obzirom da je smatrala da bi oni mogli imati važnu ulogu u informiranju javnosti o projektu (Yaco, Jimerson, Caldwell Anderson i Temple, 2015.).

Jimerson je svoj projekt odlučila pokrenuti na dvije platforme. Na službenoj web stranici objavljivala je svjedočanstva pojedinaca, te je nudila upute za nastavnike kako bi materijale sa stranice mogli koristiti na nastavi, dok je društvene mreže poput Facebooka koristila za okupljanje zajednice na jednom mjestu, te objavljivanje dodatnih svjedočanstava i sjećanja. Pored toga kroz društvene mreže promovirao se sam projekt i web stranica, te je cilj

bio izgraditi reputaciju web stranice kao provjerenog izvora informacija vezanih za 50. obljetnicu (Yaco, Jimerson, Caldwell Anderson i Temple, 2015.).

Na samom početku projekta Jimerson je nailazila na poteškoće u pronalaženju potencijalnih sudionika, no kako se vijest o njenom projektu širila, zaprimala je sve više svjedočanstava. S vremenom, projekt je zadobio veliku medijsku pažnju i interes od strane javnosti, te se sve veći broj svjedočanstava objavljivao na web stranici. Jimerson je surađivala i sa školama u kojima su se radili razni projekti u obliku intervjua između učenika i sudionika. Iako je projekt nastao u kontekstu 50. obljetnice događaja u Birminghamu, Jimerson je i nakon toga nastavila sa svojim aktivnostima, te je zaprimila desetak dodatnih svjedočanstava, čime je fokus projekta prešao na pružanje materijala potrebnih za edukaciju o važnosti borbe za jednakost ljudskih prava (Yaco, Jimerson, Caldwell Anderson i Temple, 2015.).

Projekt je sudionicima pružio priliku da podijele svoja iskustva, te da opišu u kojoj mjeri su događaji iz 1963. utjecali na njihove živote, stoga je „pristup platformi projekta Djeca Birminghama 1963. omogućio sudionicima da osiguraju svoje mjesto u povijesti, posebice onima koji nisu bili aktivisti za ljudska prava.“ (Yaco, Jimerson, Caldwell Anderson i Temple, 2015., str. 412). Na taj način objavljeno je 49 svjedočanstava sudionika na web stranici u prvoj godini postojanja. Većina sudionika do tada nikada nije podijelila svoja iskustva, što dokazuje kako je projekt pomoću svjedočanstva običnih ljudi dao neupitni doprinos povijesti grada Birminghama, ali i cjelokupnom pokretu za ljudska prava toga razdoblja (Yaco, Jimerson, Caldwell Anderson i Temple, 2015.).

Pomoću društvenih mreža, Jimerson je stvorila svojevrsni virtualni participativni arhiv zajednice, ali i pomogla oblikovati zajednicu koja zbog segregacijske politike SAD-a u šezdesetima nije mogla postojati. Stoga, imajući u vidu potrebe zajednice, Jimerson je kreirala projekt kako bi obogatila dokumentaciju vezanu za događaje iz 1963. godine, ali i pronašla novu svrhu i nove mogućnosti korištenja postojećeg gradiva (Yaco, Jimerson, Caldwell Anderson i Temple, 2015.). „Uspjeh ovog projekta ukazuje na aktulne prilike za razvijanje novih projekata u svrhu jačanja zajednice koristeći arhivsku dokumentaciju, usmenu predaju i participaciju zajednice.“ (Yaco, Jimerson, Caldwell Anderson i Temple, 2015., str. 418).

Projekt Djeca Birminghama 1963. osigurao je pristup svome gradivu široj javnosti, te je također nudio opciju kontaktiranja sudionika čime je poticao daljnja istraživanja i suradnju. Sudionici su uz svoja svjedočanstva na web stranici mogli dodati i razne druge oblike gradiva, primjerice slike, a korisnici društvenih mreža mogli su dijeliti taj sadržaj dalje, dok su medijske

organizacije mogle donirati gradivo, ili sudjelovati u istraživanjima (Yaco, Jimerson, Caldwell Anderson i Temple, 2015.).

Jedan od važnih čimbenika uspješnog participativnog arhiva zajednice je prepoznavanje potreba zajednice i pružanje adekvatnih usluga koje će zajednica koristiti. Na primjeru projekta Djeca Birminghama 1963. može se zaključiti kako nisu samo vještine iz područja arhivistike dovoljne za izgradnju uspješnog participativnog arhiva zajednice. Potrebno je imati znanja i vještine iz drugih područja djelovanja, primjerice iz područja informacijske tehnologije u obliku iskorištavanja potencijala društvenih mreža i medija s ciljem dopiranja do zajednice. Također, suradnja s obrazovnim ustanovama, te istraživanje i analiza podataka o potrebama zajednice pokazali su se ključnima za unapređenje projekta (Yaco, Jimerson, Caldwell Anderson i Temple, 2015.).

Tako je suradnja između sudionika iznimno važna za osiguravanje uspjeha participativnog arhiva zajednice, s obzirom da stvaranje društvenih veza može rezultirati novim suradnjama s drugim organizacijama, te naposljetku i osigurati novčana sredstva za daljnji razvoj. Projekt Djeca Birminghama 1963. u tome je uspio, budući da je pomogao okupiti pojedince na nekoliko razina, od običnih ljudi do aktivista, te ih povezo s obrazovnim institucijama, medijima, itd. Svi oni predstavljaju sudionike u projektu, bilo to u obliku pojedinaca koji su iznosili svoja svjedočanstava, ili u obliku posjetitelja web stranice. Svi oni su svojim sudjelovanjem uspjeli izgraditi ovaj participativni arhiv zajednice (Yaco, Jimerson, Caldwell Anderson i Temple, 2015.).

13.3. Kulturni i umjetnički muzej migrantskih radnika sela Picun

U Kini postoji tri modela participativnih arhiva zajednice, od kojih svaki karakterizira različita razina neovisnosti od državnih institucija. Oni mogu biti osnovani i financirani od strane države, obrazovnih institucija, ili od strane same zajednice, što je ujedno i najrjeđi oblik radi mnogih prepreka s kojima se susreću. Zadnje navedeni model nastaje u svrhu pružanja platforme zajednici čija povijest i kultura nisu zastupljeni u tradicionalnim arhivima, te prikazivanja narativa specifičnih zajednica iz njihovih perspektiva. Jedan od takvih arhiva je Kulturni i umjetnički muzej migrantskih radnika sela Picun (engl. *PiCun Culture and Art Museum of Migrant Labor*, u nastavku PCMML), malog mjesta koji broji preko 30.000 migrantskih radnika. Ovaj participativni arhiv zajednice jedini je u Kini koji se bavi ovom tematikom (Lian i Oliver, 2018.).

Veliki val migrantskih radnika u Kinu je stigao kao reakcija na otvorenu ekonomsku politiku Kine koja je započela krajem 20. stoljeća, te omogućila zapošljavanje više radnika iz inozemstva. U tom razdoblju mnogi poljoprivrednici preuzeli su poslove koji najčešće nisu bili poželjni za stanovnike velikih gradova, te je njihov doprinos bio od velike važnosti za općeniti ekonomski razvoj Kine. No, unatoč tome, nisu uspjeli osigurati svoj status u društvu, što je stvorilo veliki problem društvene nejednakosti. Određena lokalna tijela osnovala su muzeje posvećene kulturi migrantskih radnika, no većinu gradiva koje su čuvali odabrali su sami, te je njihov cilj bio prikazati pozitivne rezultate nove ekonomske i imigracijske politike, dok samu kulturu zajednice i zapise o životima radnika, te probleme s kojima se oni suočavaju nisu uključili u izložbe (Lian i Oliver, 2018.).

PCMML nastao je kao aktivistički nastojen odgovor na to, budući da su njegovi osnivači htjeli povećati vidljivost zajednice migrantskih radnika, skrenuti pozornost na nejednakost s kojom se svakodnevno suočavaju, te osigurati da njihova povijest bude zapamćena, a njihov doprinos Kini prepoznat. Uz pomoć financijskih sredstava dobivenih od humanitarne organizacije Oxfam osnivači su prenamijenili staro skladište u samom selu Picun kako bi osigurali pristupačnost zajednici, te olakšali suradnju s migrantskim radnicima koji su htjeli volontirati (Lian i Oliver, 2018.).

Kroz donacije od članova lokalne zajednice uspjeli su prikupiti preko 2000 različitih zapisa arhivskoga gradiva vezanih za život i povijest migrantskih radnika. Prikupljeno gradivo izrazito je raznovrsno, te predstavlja probleme s kojima se zajednica migrantskih radnika

suočavala tijekom svojih života, primjerice razne dozvole koje su morali prikupiti, novčane kazne koje su dobivali, ali i dječje crteže koji su pomogli izgraditi narativ njihovog svakodnevnog života, odnosno stvoriti kolektivno sjećanje zajednice. Preko 50.000 posjetitelja omogućilo je osnivačima da pokrenu nove projekte, primjerice otvaranje knjižnice i organiziranje raznih edukacija za mlade migrantske obitelji (Lian i Oliver, 2018.).

No, unatoč svim svojim postignućima, PCMML nailazi na mnoge probleme u svom radu. Uz nedostatak stručne radne snage i financijskih sredstava, veliki problem predstavlja sama kategorizacija ovog arhiva u kontekstu zakonskih regulativa koje se odnose na baštinske institucije. Iako je PCMML prepoznat od strane stručnjaka kao participativni arhiv zajednice, njegov službeni naziv je muzej, stoga mora poštovati sve propise vezane za muzeje kako bi obavljao svoju djelatnost. To predstavlja veliki problem, s obzirom da PCMML kao nevladina organizacija koja nema dovoljnu količinu financijskih sredstava vrlo teško može doseći propisane standarde. U pokušajima da prikupe novčana sredstva za daljnju održivost osnivači su organizirali razne projekte, no i dalje ovise o zajednici i njihovim donacijama. Uz to, 2016. godine bili su u opasnosti od zatvaranja kada im je vijeće lokalne samouprave htjelo oduzeti prostor radi neisplativosti iznajmljivanja, te su im čak i prekinuli opskrbu strujom. No, cijeli incident dospio je u javnost dijeljenjem objava na društvenim platformama. Time je priča zadobila veliku medijsku pažnju, te je šira javnost stala u obranu muzeja i prikupila preko 70.000 kineskih juana (10.000 američkih dolara). Vijeće lokalne samouprave je tada, pod pritiskom medija i zajednice, obnovila ugovor o najmu i dopustila PCMML-u da zadrži prostor (Lian i Oliver, 2018.).

Stoga je vidljivo da se PCMML susreće s mnogim preprekama, te može poslužiti kao primjer na temelju kojeg se kroz nekoliko aspekata mogu razvijati strategije za druge participativne arhive zajednice u Kini u svrhu ostvarivanja održivog rasta. Prvo, uz svoju ulogu fizičkog prostora u kojemu se čuva povijest i kultura zajednice migrantskih radnika, PCMML predstavlja i mjesto koje tu povijest i kulturu promovira zajednici, te osnažuje identitet zajednice, što ju dodatno motivira da aktivno sudjeluje u daljnjem stvaranju muzeja. Količina aktivnih sudionika koji doniraju gradivo od iznimne je važnosti za održivost bilo kojeg participativnog arhiva zajednice jer eksplicitno predstavlja potrebu zajednice da očuva svoj kulturni identitet, no također im omogućava veće financijske prihode. Stoga je ključno zajednici pružiti platformu koja će im omogućiti da osiguraju svoje mjesto u povijesti (Lian i Oliver, 2018.).

Nadalje, informiranje šire javnosti o potrebama lokalnih zajednica i manjina, te pozivanje na podršku u kriznim situacijama izrazito je bitno. Kako bi se to ostvarilo, potrebno je koristiti moderne komunikacijske tehnologije i društvene mreže kako bi se povećao doseg ključnih informacija. S obzirom da su im pristup kvalitetnijem smještaju i veća zarada sustavno onemogućeni, zajednica migrantskih radnika marginalizirana je skupina, te je često udaljena od većih gradskih središta. Rezultat toga je nedostatak interakcije između manjih i većih zajednica, što direktno uzrokuje neinformiranost šire javnosti o problemima i preprekama s kojima se manje zajednice susreću. Stoga su osnivači PCMML-a koristili popularne kineske društvene mreže kako bi širili informacije i podigli svijest o svojim problemima, te dobili potrebnu pažnju, što je naposljetku rezultiralo i većim brojem volontera (Lian i Oliver, 2018.).

No, najvažniji aspekt razvijanja strategije održivosti participativnih arhiva zajednice u Kini predstavljaju dobri odnosi s kineskom vladom. Iako kineska vlada podržava participativne arhive zajednice kao mjesto očuvanja kulture, te kao alata koji pomaže u stvaranju stabilnog društva, određeni aspekti takvih arhiva nisu u potpunosti u skladu s kineskom unitarnom socijalističkom ideologijom. Participativne arhive zajednice često karakterizira sklonost aktivističkim pokretima i prosvjedima, što ih potencijalno dovodi u opasnost. Stoga bi kineski participativni arhivi zajednice trebali biti oprezni u iznošenju svojih stajališta (Lian i Oliver, 2018.).

Navedeni čimbenici koji utječu na stvaranje održivog participativnog arhiva zajednice međusobno se upotpunjuju. Potreba zajednice za očuvanjem kulture i identiteta podižu razinu osviještenosti cjelokupnog društva o važnim društvenim problemima, što uzročno-posljedično dovodi i do prepoznavanja od strane državnih institucija i osiguravanja potencijalnih sredstava za razvoj. No, ukoliko participativni arhiv zajednice uspije u svojem naumu, može postati i okidač većih promjena, primjerice u obliku mijenjanja zakonskih okvira vezanih za djelovanje baštinskih institucija (Lian i Oliver, 2018.). Sukladno tome, „...neovisni participativni arhivi zajednice u Kini moraju pronaći savršenu ravnotežu između vladine kontrole i vlastite samostalnosti.“ (Lian i Oliver, 2018., str. 329.). PCMML je zasada uspješan u tom pothvatu, stoga je osigurao svoj status i opravdao svoj značaj, te je ostao jedini participativni arhiv zajednice koji teži očuvanju kulture migrantskih radnika u cijeloj Kini (Lian i Oliver, 2018.).

13.4. Centar za dokumentiranje nezavisne kulture

Nezavisni kulturni pokreti u Hrvatskoj pojavili su se u poslijeratnom razdoblju, s obzirom da do tada nisu mogli djelovati radi svoje nekompatibilnosti s ideologijama razdoblja koje je prethodilo. Njihov početak najčešće karakterizira borba za jednakost ljudskih prava, no s vremenom se pojavljuju i brojni kulturni projekti u kojima nastaju razne vrste arhivskoga gradiva koje predstavljaju dio povijesti rane nezavisne kulturne scene. S obzirom da nije dio javnih baštinskih institucija, nezavisna kulturna scena nije imala dovoljno financijskih sredstava za čuvanje svojih materijala, dok su oni koji su sačuvani rijetko bili adekvatno pohranjeni i katalogizirani, što je potencijalno zainteresiranim članovima zajednice otežavalo pristup gradivu (Pejić i Kučinac, 2019.).

Budući da važnost arhivskoga gradiva nezavisne kulturne scene nije bila općenito prepoznata, 2005. godine udruga Kurziv pokrenula je Kulturpunkt.hr, internetski portal koji služi za promoviranje hrvatske nezavisne kulturne scene široj javnosti i medijima (Pejić i Kučinac, 2019.). Svoje djelovanje udruga je 2009. godine proširila osnivanjem projekta U fokusu, čiji je cilj bio „...dokumentiranje znanja, iskustva i praksi koje nastaju u ovom sektoru od 1990-ih do danas.“ (Pejić i Kučinac, 2019., str. 55), a 2011. godine, zahvaljujući suradnji s udrugom Kulturtreger, projekt je preimenovan u Abecedu nezavisne kulture. Uz dokumentiranje i arhiviranje gradiva koje proizvodi nezavisna kulturna scena, obje udruge počele su prikupljati i postojeće gradivo iz ranih devedesetih do danas, no naišle su na veliku prepreku, s obzirom da velika količina gradiva nije pravilno, ili uopće očuvana. Kako bi osigurale adekvatno pohranjivanje gradiva, 2011. godine osnovale su Centar za dokumentiranje nezavisne kulture u zagrebačkom klubu Booksa, u kojem se čuva gradivo vezano za stvaralaštvo nezavisne kulturne scene nastalo u posljednjih tridesetak godina. S obzirom da je gradivo dostupno svim posjetiteljima, te je nastao od strane zajednice koja prikuplja gradivo i ima kontrolu nad njim, Centar za dokumentiranje nezavisne kulture predstavlja klasični primjer participativnog arhiva zajednice (Pejić i Kučinac, 2019.).

Gradivo koje se prikuplja u Centru čine „plakati, sitni tisak, periodičke publikacije, monografske publikacije, audio građa, video građa, foto građa, hemeroteka, te ostala promotivna građa.“ (Pejić i Kučinac, 2019., str. 56). Jednostavnost tih prikupljenih materijala odraz je nepovoljnih uvjeta u kojima su se stvarali, no njihova umjetnička vrijednost dočarava sliku zajednice tog povijesnog razdoblja i njen kulturni identitet. Centru svoje gradivo doniraju

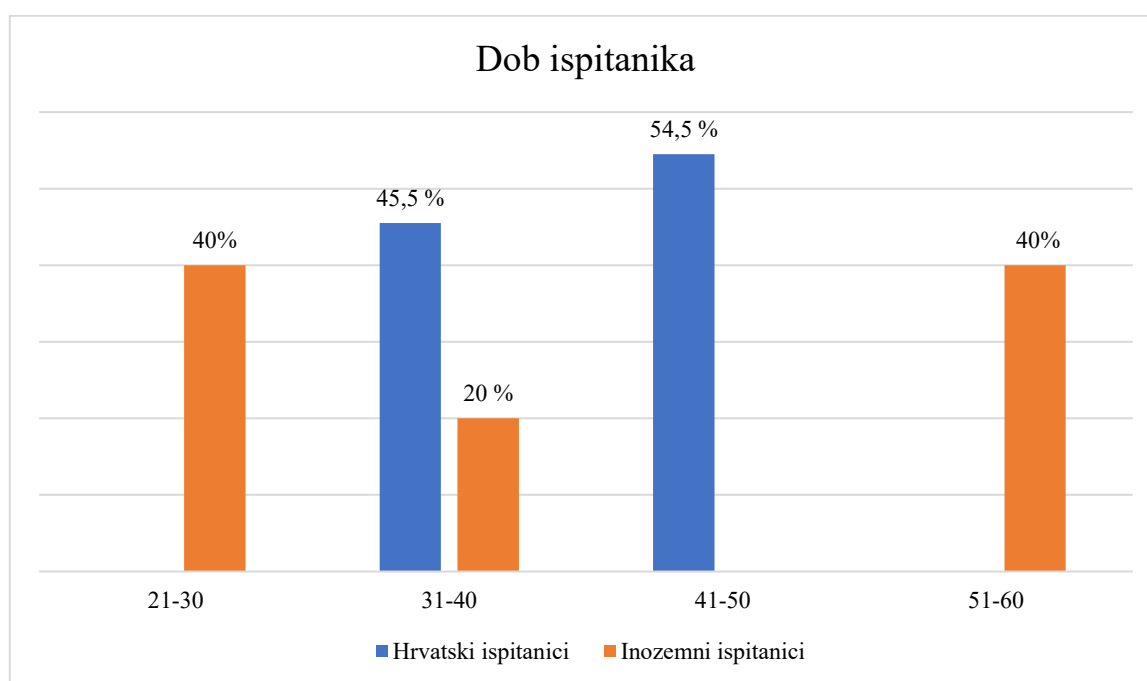
sami stvaratelji, koji također imaju i određenu razinu kontrole nad njim, no također dio materijala dobiva od zajednice, odnosno pojedinaca koji su prepoznali umjetničku vrijednost određenih materijala, te ih prikupljali kao kolekcionarske predmete. Centar za dokumentiranje nezavisne kulture pridaje veliku važnost suradnji sa zajednicom, ali i s drugim sličnim inicijativama, što omogućava međusobnu razmjenu znanja i drugih potrebnih alata i vještina. Potreba za suradnjom između takvih organizacija nastala je zbog uobičajenih prepreka s kojima se participativni arhivi zajednice susreću, kao što su nedostatak financijskih sredstava i stručne radne snage. Primjerice, digitalizacija gradiva Centra obavlja se u Multimedijalnom institutu (Klub Mama) i Documenti (Pejić i Kučinac, 2019.). Uz njih, Centar neformalno surađuje i s nekoliko drugih udruga, kao što je Centar za ženske studije „...s namjerom da učini vidljivom potrebu za reguliranjem i vrednovanjem djelatnosti dokumentiranja civilnog društva u Hrvatskoj.“ (Pejić i Kučinac, 2019., str. 59). Centar također surađuje i s Filozofskim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu, te studentima s Katedre za muzeologiju i Katedre za Arhivistiku i dokumentalistiku Odsjeka za informacijske i komunikacijske znanosti omogućuje odradu studentske prakse, što mu pomaže ostvariti svoj cilj prenošenja znanja i promoviranja nezavisne kulturne scene među mlađim generacijama (Pejić i Kučinac, 2019.).

14. Anketa

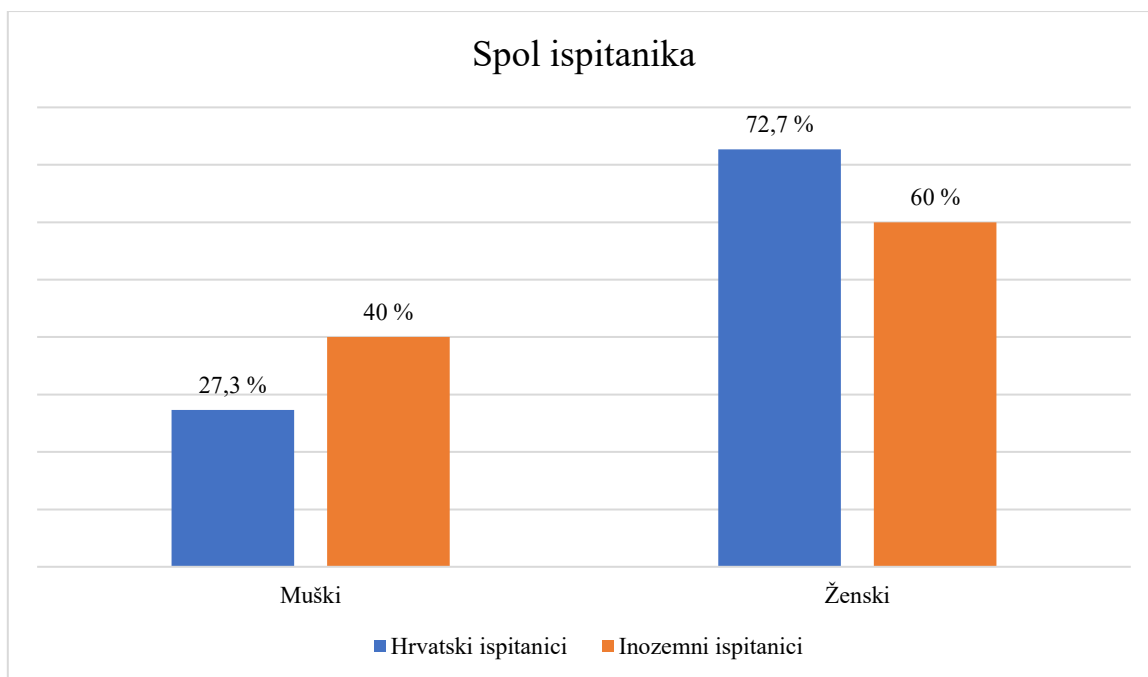
Cilj ankete bio je dati uvid u strukture participativnih arhiva zajednice i probleme s kojima se susreću, te ispitati mišljenja i stavove njihovih djelatnika o njihovoj važnosti i načinu rada. Na taj način se uspoređuju sličnosti i razlike između trenutnog stanja participativnih arhiva zajednice i onog opisanog u stručnoj literaturi. Anketa je poslana hrvatskim državljanima koji su zaposleni ili volontiraju u participativnim arhivima zajednice, te onima koji su imali iskustva rada s njima kroz razne projekte. Osim toga, prevedena je na engleski jezik, te poslana zaposlenicima i volonterima u participativnim arhivima zajednice diljem svijeta. Anketa je sastavljena od 19 pitanja koja su podijeljena u tri dijela. U prvom dijelu prikupljeni su demografski podatci, u drugom podatci o organizaciji, a u trećem dijelu ispitivali su se stavovi i mišljenja o općenitim svojstvima participativnih arhiva zajednice. Ispitanici su odgovore na pitanja mogli dati odabirom jednog od nekoliko ponuđenih odgovora, odabirom broja na ljestvici kako bi izrazili svoje slaganje ili neslaganje s ponuđenom tvrdnjom ili svoje stavove, te su dva pitanja bila otvorenog tipa. Od 113 osoba kojima je anketa poslana, njih sveukupno 16 ju je ispunilo, odnosno 14,16%. Od tih 16, 11 ispitanika bilo je iz Hrvatske, a 5 iz inozemstva. Unatoč slabom odazivu i nereprezentativnosti uzorka, većina odgovora u skladu je s literaturom te su iz tog razloga odgovori obrađeni i prikazani, no potrebna su daljnja istraživanja na ovu temu.

14.1. Podatci o demografskoj strukturi ispitanika

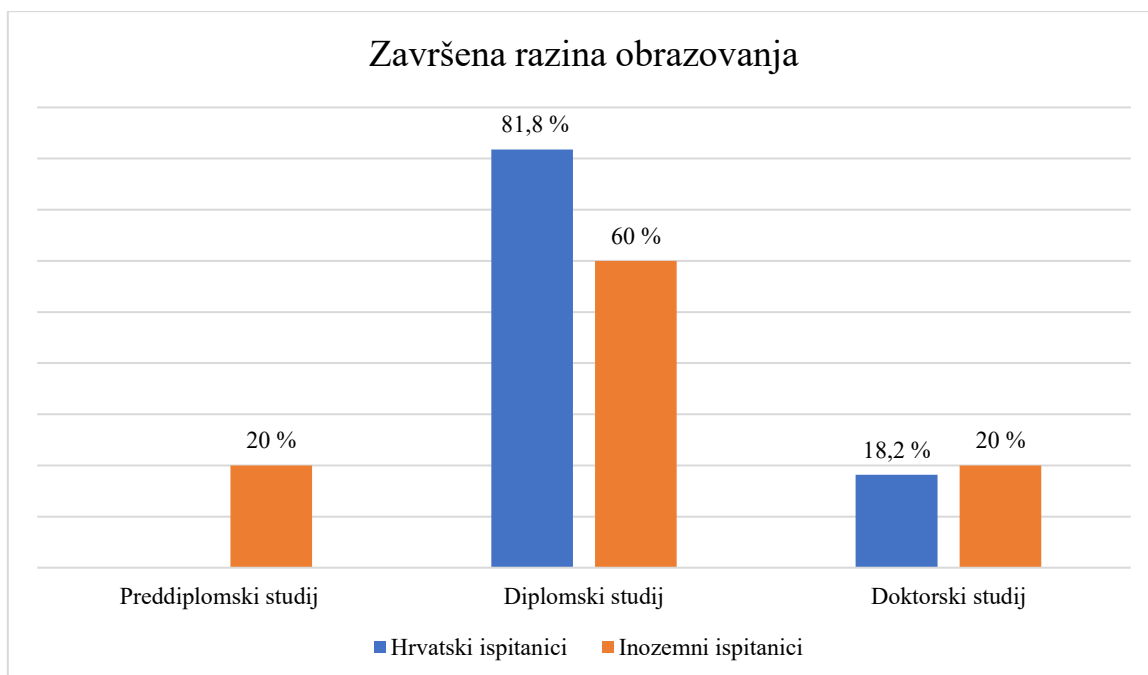
Prvi dio ankete sadrži tri pitanja koja se odnose na dob, spol i završenu razinu obrazovanja. Hrvatski ispitanici su se prema dobi podijelili u dvije od mogućih sedam opcija. Iz grafikona 1 vidljivo je da njih šest (54,5%) ima između 41-50 godina, a njih 5 (45,5%) ima 31-40 godina. Prema spolu njih osam (72,7%) su žene, dok su tri ispitanika (27,3%) muškarci, što je vidljivo na grafikonu 2. Prema završenoj razini obrazovanja njih devet (81,8%) je završilo diplomski studij, dok su dva ispitanika (18,2%) završili doktorski studij, što je prikazano na grafikonu 3. Što se tiče inozemnih ispitanika, njih dvoje (40%) ima između 21-30 godina, jedna osoba (20%) ima između 31-40 godina, te dvije osobe (40%) imaju između 51-60 godina. Njih troje (60%) su žene, dok su dva ispitanika (40%) muškarci. Nadalje, njih troje (60%) je završilo diplomski studij, jedna osoba (20%) je završila preddiplomski studij, a jedna osoba (20%) doktorski studij. U ova tri pitanja zanimljivo je što nijedna osoba nije imala preko 61 godinu, te što nijedna osoba nije imala završenu samo srednju školu, već su svi nastavili svoje formalno obrazovanje na višim stupnjevima. Također, svi ispitanici bili su ženskog ili muškog spola, iako su i ostale mogućnosti bile postavljene.

Grafikon 1. Dob ispitanika

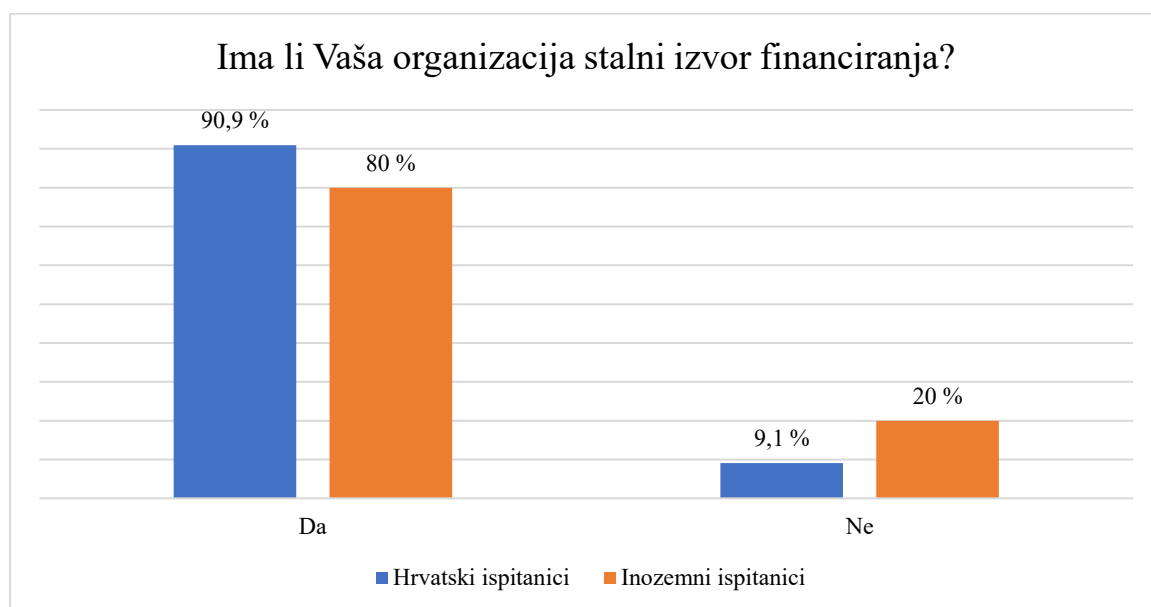
Grafikon 2. Spol ispitanika

Grafikon 3. Završena razina obrazovanja

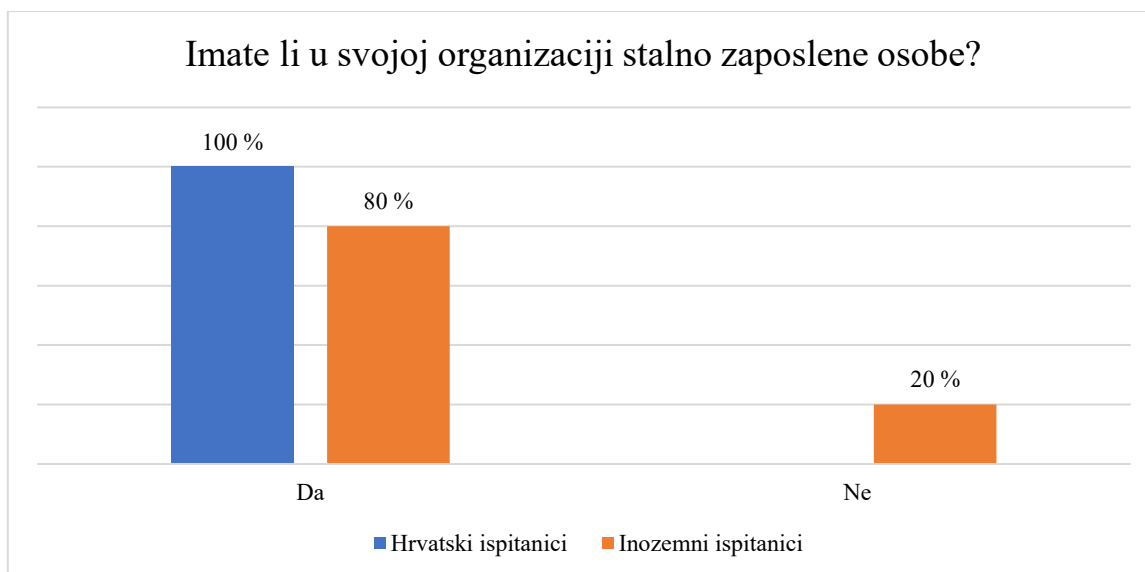
14.2. Podatci o organizaciji i participativnom arhivu zajednice ispitanika

U drugom dijelu, prvo pitanje odnosilo se na to ima li organizacija stalni izvor financiranja. Na grafikonu 4 vidljivo je da je deset hrvatskih ispitanika (90,9%) odgovorilo potvrdno, dok je jedna osoba (9,1%) napisala da njihova organizacija nema stalni izvor financiranja. Kod inozemnih ispitanika, njih četvero (80%) je odgovorilo da imaju stalni izvor financiranja, a organizacija jedne osobe (20%) nema. Rezultati obje ankete vrlo su slični po tome što velika većina organizacija ima stalni izvor financiranja, što može označavati pomak, s obzirom da je financiranje jedan od najvećih problema s kojima se suočavaju participativni arhivi zajednice, stoga je vrlo vjerojatno da će se ove organizacije uspjeti održati i da će se nastaviti trend povećavanja broja participativnih arhiva zajednice.

Grafikon 4. Ima li Vaša organizacija stalni izvor financiranja?

Sljedeće pitanje odnosilo se na to imaju li ispitanici u svojim organizacijama stalno zaposlene osobe što je prikazano u grafikonu 5. Svih 11 hrvatskih ispitanika odgovorilo je potvrdno, dok je četvero inozemnih ispitanika (80%) odgovorilo da imaju stalno zaposlenu osobu, a jedna osoba (20%) je odgovorila da nemaju stalno zaposlenu osobu u svojoj organizaciji. Ovi rezultati bili su očekivani, s obzirom da je iz prethodnog pitanja vidljivo da većina organizacija ima stalni izvor financiranja.

Grafikon 5. Imate li u svojoj organizaciji stalno zaposlene osobe?

Nakon toga ispitanike se pitalo da li njihova organizacija prikuplja i čuva arhivsko gradivo. Baš kao i u prošlom pitanju, svi hrvatski ispitanici odgovorili su potvrdno, dok su četiri inozemna ispitanika (80%) odgovorili da prikupljaju i čuvaju arhivsko gradivo, dok jedna organizacija (20%) ne prikuplja ovakvo gradivo, što je vidljivo na grafikonu 6. Ovi odgovori potvrđuju zaključke ključne literature da većina participativnih arhiva zajednice, pored toga što prikupljaju i čuvaju razno gradivo, također prikupljaju i tradicionalno arhivsko gradivo.

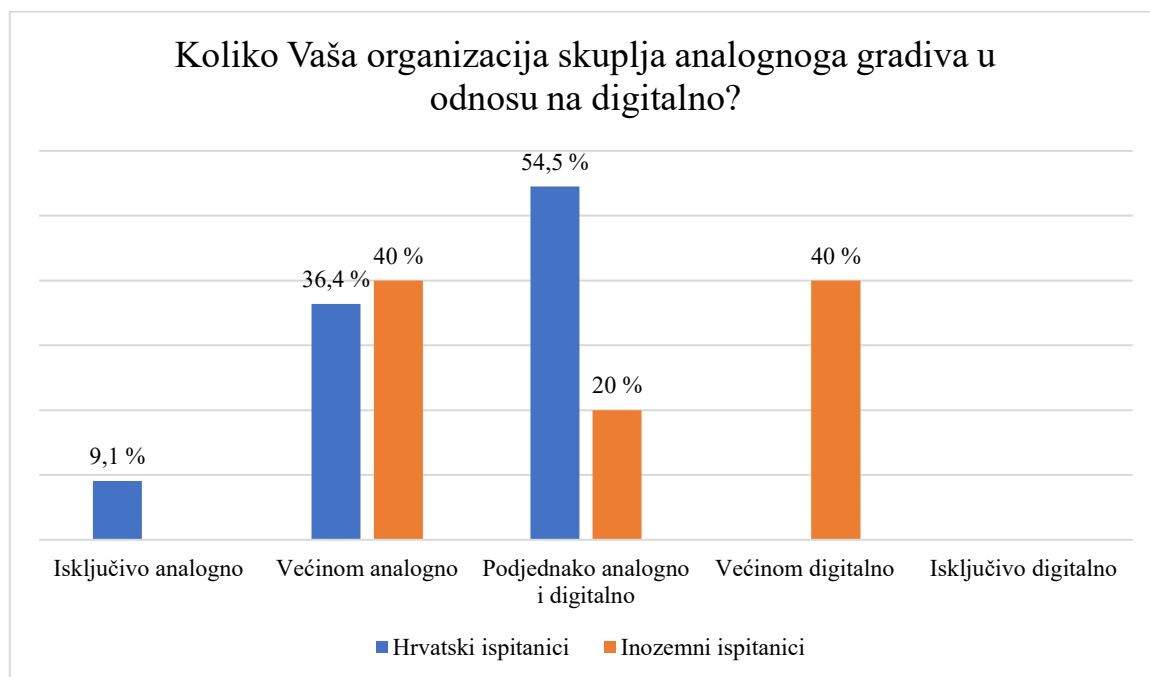

Grafikon 6. Da li Vaša organizacija prikuplja i čuva arhivsko gradivo?

Četvrto pitanje u ovom dijelu odnosilo se na to koliko njihova organizacija skuplja analognoga gradiva u odnosu na digitalno gradivo. Ispitanici su na ljestvici od 1 do 5 mogli

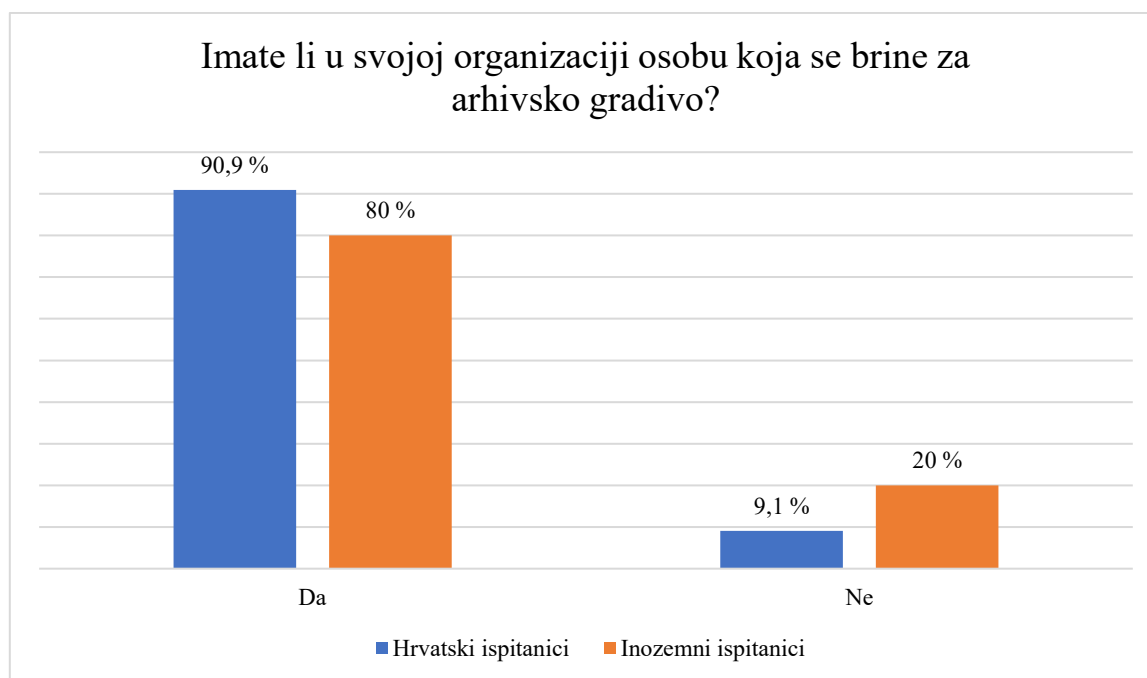
odabrati broj, gdje je broj jedan označavao isključivo analogno gradivo, a broj 5 isključivo digitalno gradivo. Na grafikonu 7 prikazano je da je najviše hrvatskih ispitanika, njih šest (54,5%), označilo da podjednako skupljaju i analogno i digitalno gradivo, te tako odabrali broj tri. Četvero ispitanika (36,4%) većinom skuplja analogno gradivo, što označava broj dva, a samo jedna organizacija (9,1%) skuplja isključivo analogno gradivo. Situacija kod inozemnih ispitanika je malo drukčija, te su tu dvije osobe (40%) označile da njihova organizacija većinom skuplja analogno gradivo, jedna osoba (20%) označila je da podjednako skupljaju i analogno i digitalno gradivo, te su dvije osobe (40%) označile broj četiri, što označava da većinom skupljaju digitalno gradivo. Rezultati ovoga pitanja su zanimljivi, s obzirom da nijedna organizacija ne skuplja isključivo digitalno gradivo, dok postoji jedna koja skuplja isključivo analogno gradivo. Iz rezultata je također vidljivo da inozemni participativni arhivi zajednice skupljaju više digitalnoga gradiva u odnosu na hrvatske, što nije iznenađujuće, s obzirom da je arhivska praksa u Hrvatskoj još uvijek usmjerenija na analogno gradivo. No, također se potvrđuje činjenica da većina participativnih arhiva zajednice skuplja i analogno i digitalno gradivo.

Grafikon 7. Koliko Vaša organizacija skuplja analognoga gradiva u odnosu na digitalno?

Sljedeće pitanje bilo je ima li njihova organizacija osobu koja se brine za arhivsko gradivo. Tako je deset (90,9%) hrvatskih ispitanika odgovorilo potvrdno, dok je jedna osoba (9,1%) odgovorila da njihova organizacija nema osobu koja se brine za arhivsko gradivo. Kod inozemnih ispitanika, njih četvero (80%) odgovorilo je da imaju osobu koja se brine za gradivo,

dok je jedna osoba (20%) odgovorila da nemaju zaduženu osobu, što je vidljivo u grafikonu 8. Iz ovih odgovora vidljivo je da većina participativnih arhiva zajednice i u Hrvatskoj i u inozemstvu ima osobu koja se brine za arhivsko gradivo. No, s obzirom da je dvoje ispitanika odgovorilo da nemaju takvu osobu u svojoj organizaciji, upitno je koliko se brige gradivu posvećuje, te u kakvom je ono stanju. Ono što je još opasnije jest činjenica da ukoliko se gradivo kontinuirano ne održava, ono može propasti, stoga ako se radi o većoj količini gradiva, dio njega sigurno će biti nepovratno izgubljen.

Grafikon 8. Imate li u svojoj organizaciji osobu koja se brine za arhivsko gradivo?

Usko vezano pitanje za ovu problematiku je imaju li u svojoj organizaciji profesionalnog arhivista. Tako se iz grafikona 9 može vidjeti da je šest hrvatskih ispitanika (54,5%) odgovorilo da nema, dok je njih pet (45,5%) odgovorilo da ima. Kod inozemnih ispitanika, njih četvero (80%) je odgovorilo da nema, dok je jedna osoba (20%) odgovorila da ima profesionalnog arhivista. Ovi rezultati nisu začuđujući, s obzirom na istraživanja i literaturu dostupnu o participativnim arhivima zajednice, no oni jesu zabrinjavajući, jer ukoliko se gradivo ne održava, ono će propadati. Iz odgovora je vidljivo da većina participativnih arhiva zajednice koji imaju osobu odgovornu za arhivsko gradivo, ona često nije profesionalni arhivist. Stoga je upitno koliko se arhivske aktivnosti ispravno provode, te provode li se uopće. To kao posljedicu može imati pogrešan opis gradiva, što je izrazito bitno, osobito u participativnim arhivima zajednice, te ovisno o njegovoj količini, moguć je otežan pristup

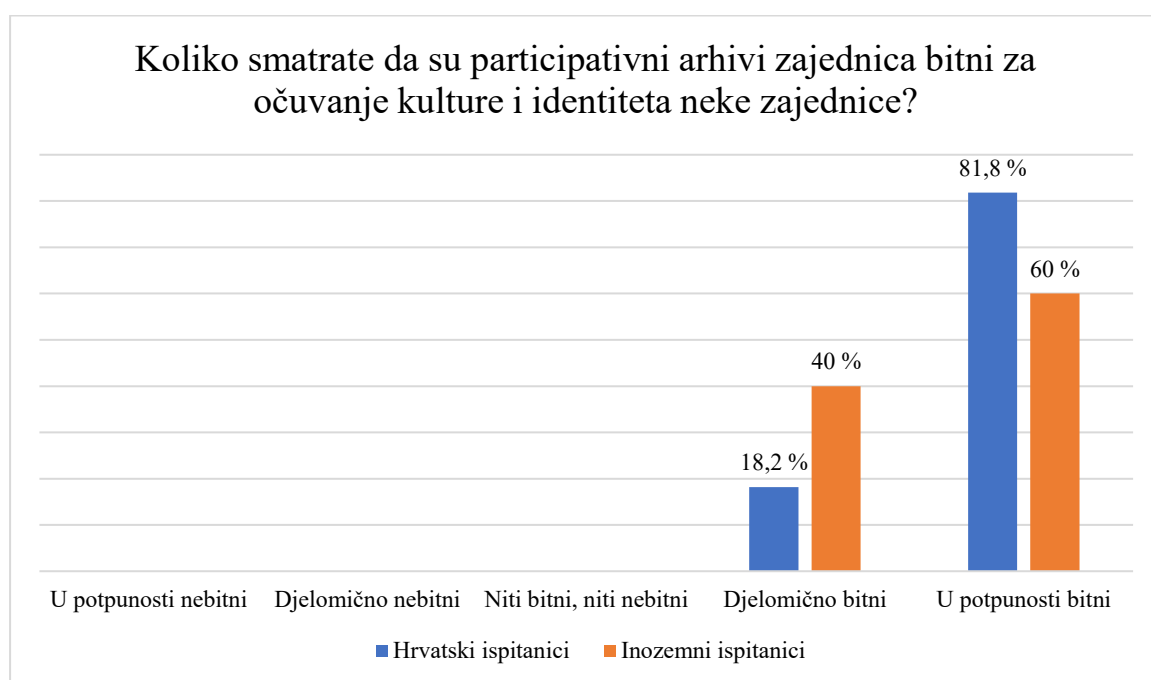
gradivu. Ako se u obzir uzme i kompleksnost digitalnoga gradiva i veća potreba za stručnim znanjem, posljedice su mnogobrojne i vrlo značajne.

Grafikon 9. Imate li u svojoj organizaciji profesionalnog arhivista?

14.3. Stavovi i mišljenja o participativnim arhivima zajednice

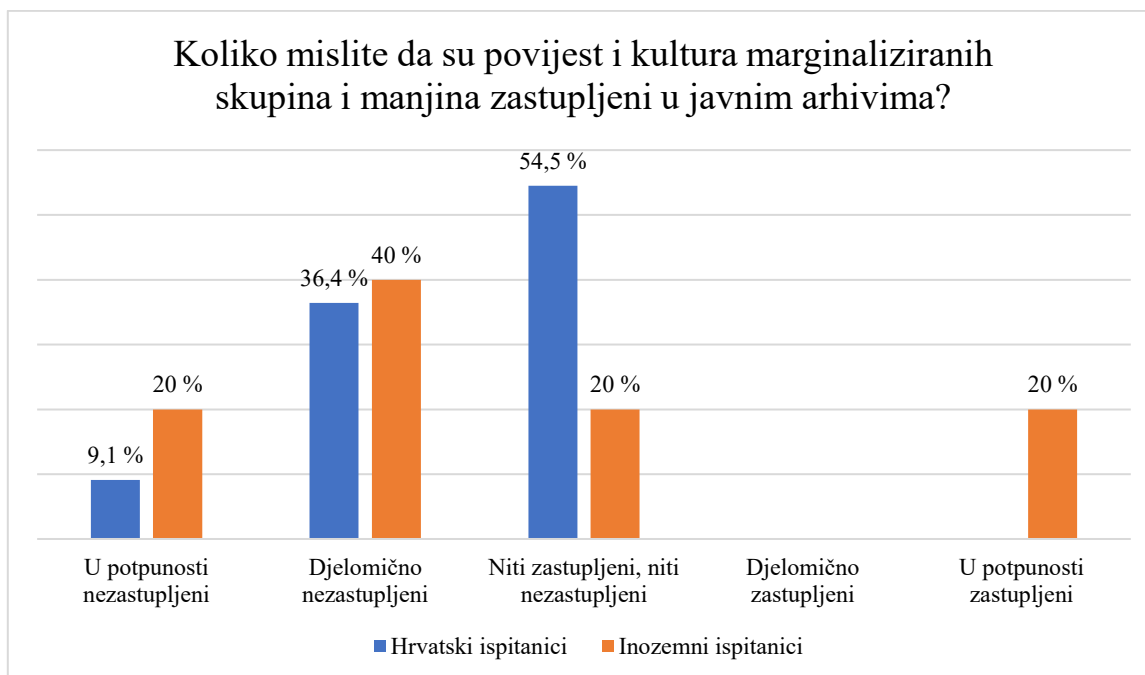
U trećem dijelu, prvo pitanje bilo je koliko ispitanici smatraju da su participativni arhivi zajednice bitni za očuvanje kulture i identiteta neke zajednice, što je prikazano na grafikonu 10. Ovdje je devet hrvatskih ispitanika (81,8%) odgovorilo da su oni u potpunosti bitni, dok dvoje (18,2%) smatra da su oni djelomično bitni. Troje inozemnih ispitanika (60%) smatra da su oni u potpunosti bitni, dok dvoje ispitanika (40%) smatra da su oni djelomično bitni. Ovi rezultati su zanimljivi, s obzirom da nitko na ljestvici nije odgovorio s brojem manjim od četiri, odnosno svi smatraju da su oni bitni i potrebni, što je vjerojatno i razlog zašto su ih osnovali ili sudjeluju u njihovom radu.

Grafikon 10. Koliko smatrate da su participativni arhivi zajednica bitni za očuvanje kulture i identiteta neke zajednice?

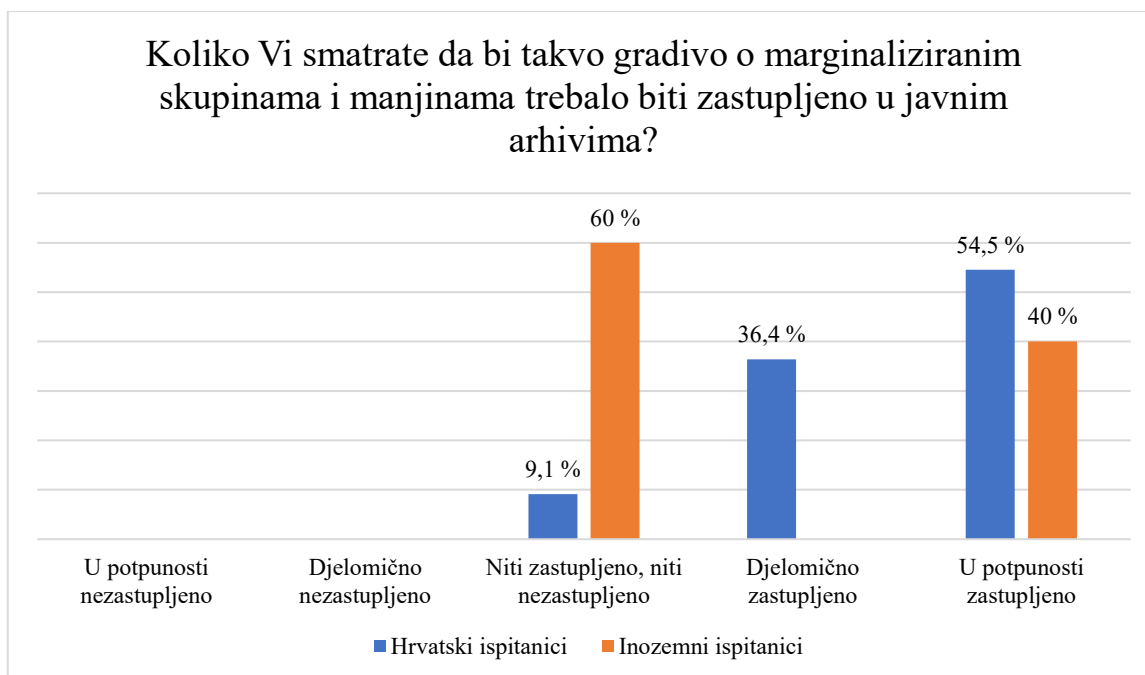
Sljedeće pitanje ispitalo je stavove i mišljenja ispitanika o tome koliko misle da su povijest i kultura marginaliziranih skupina i manjina zastupljeni u javnim arhivima. Prema grafikonu 11 šest hrvatskih ispitanika (54,5%) odgovorilo je s niti su zastupljene, niti nezastupljene, njih četvero (36,4%) smatra da su djelomično nezastupljene i jedan ispitanik (9,1%) je odgovorio da nimalo nisu zastupljene. Jedan inozemni ispitanik (20%) smatra da su one u potpunosti zastupljene, jedan ispitanik (20%) smatra da niti su zastupljene, niti nezastupljene, njih dvoje (40%) misli da su djelomično nezastupljene i jedan (20%) smatra da nimalo nisu zastupljene. Iako su rezultati vrlo podijeljeni, ispitanici ipak smatraju da su povijest

i kultura marginaliziranih skupina i manjina više nezastupljene u javnim arhivima, nego što su zastupljene.

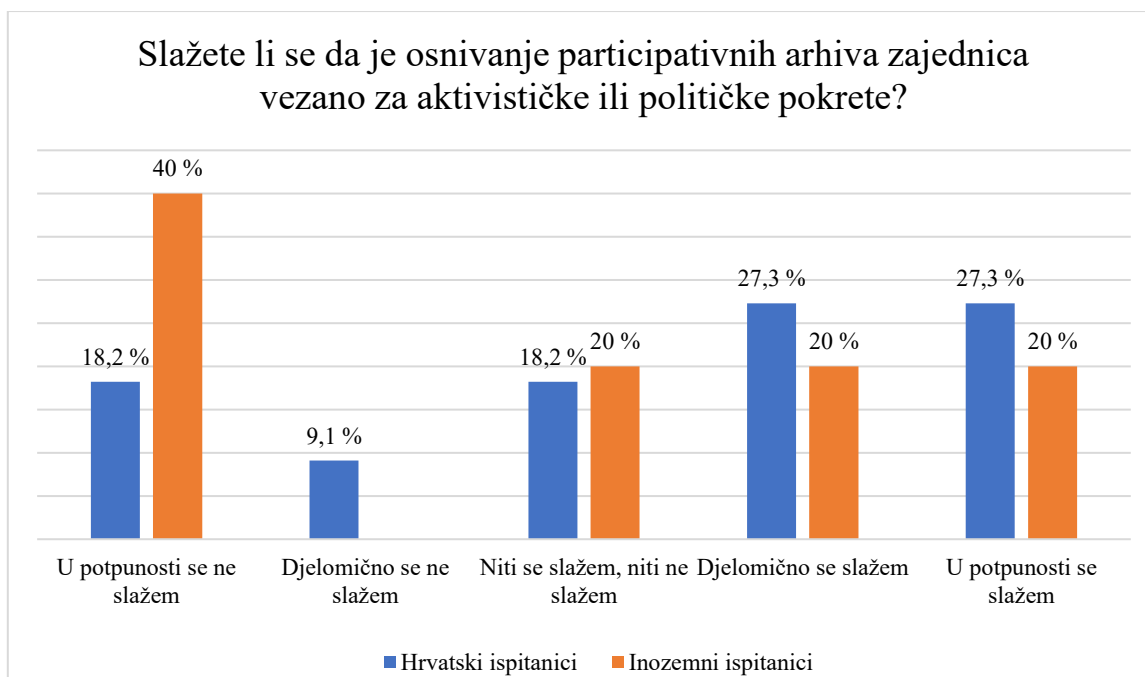
Grafikon 11. Koliko mislite da su povijest i kultura marginaliziranih skupina i manjina zastupljeni u javnim arhivima?

Usko vezano pitanje je koliko ispitanici smatraju da bi takvo gradivo o marginaliziranim skupinama i manjinama trebalo biti zastupljeno u javnim arhivima. Ovdje šest hrvatskih ispitanika (54,5%) smatra da ono treba biti u potpunosti zastupljeno, četiri ispitanika (36,4) su odgovorila da treba biti djelomično zastupljeno, dok jedan ispitanik (9,1%) smatra da ovo gradivo niti treba, niti ne treba biti zastupljeno u javnim arhivima. Dvoje inozemnih ispitanika (40%) je odgovorilo da ono treba biti u potpunosti zastupljeno, dok troje (60%) smatra da niti treba, niti ne treba biti zastupljeno, što je prikazano na grafikonu 12. Baš kao i u rezultatima prošlog pitanja ispitanici su podijeljeni, ali općenito smatraju da bi takvo gradivo trebalo biti zastupljeno. Stoga se može zaključiti da iako su u oba pitanja ispitanici vrlo podijeljeni oko ove teme, ipak smatraju da se tradicionalni arhivi ne trude dovoljno reprezentirati marginalizirane skupine i manjine u svojim ustanovama kako bi omogućili inkluzivnu i sveobuhvatnu povijest.

Grafikon 12. Koliko Vi smatrate da bi takvo gradivo o marginaliziranim skupinama i manjinama trebalo biti zastupljeno u javnim arhivima?

Nakon toga ispitanici su trebali odgovoriti na pitanje slažu li se da je osnivanje participativnih arhiva zajednice vezano za aktivističke ili političke pokrete. Iz grafikona 13 vidljivo je da se troje hrvatskih ispitanika (27,3%) u potpunosti slaže, troje (27,3%) se djelomično slaže, dvoje (18,2%) ih se niti slaže, niti ne slaže s ovom tvrdnjom, jedan ispitanik (9,1%) se djelomično ne slaže, te se dvoje ispitanika (18,2%) u potpunosti ne slaže. S ovom tvrdnjom se jedan inozemni ispitanik (20%) u potpunosti slaže, jedan (20%) se djelomično slaže, jedan (20%) se niti slaže, niti ne slaže, dok se dvoje ispitanika (40%) u potpunosti ne slaže. Stoga, iako su obje skupine vrlo podijeljene oko ovog pitanja, većina hrvatskih ispitanika smatra da je njihovo osnivanje vezano za aktivističke ili političke pokrete, dok inozemni ispitanici više smatraju da nisu vezani uz ove pokrete. Ovi odgovori su u suprotnosti sa stručnom literaturom koja smatra da je njihovo osnivanje povezano s političkim, a osobito aktivističkim pokretima, što je indikator doze nepoznavanja stručne literature i povijesti participativnih arhiva zajednice, što također nije začuđujuće s obzirom da većina ovakvih arhiva nema profesionalnog arhivista koji bi vrlo vjerojatno bili upoznati s ovom tematikom.

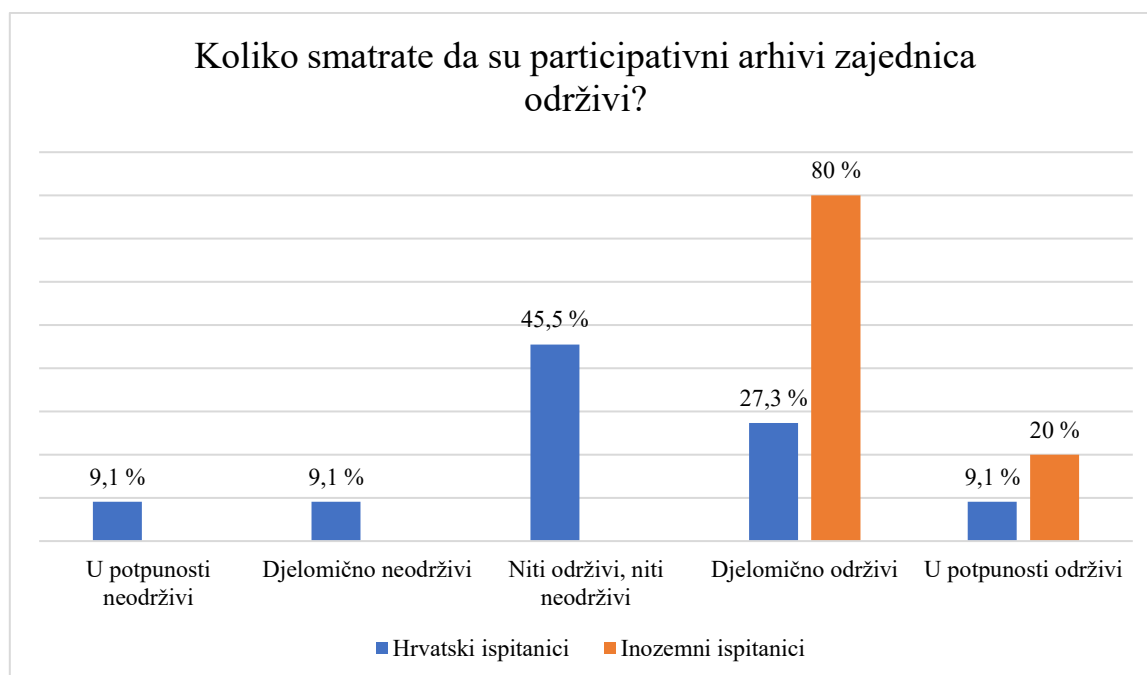

Grafikon 13. Slažete li se da je osnivanje participativnih arhiva zajednica vezano za aktivističke ili političke pokrete?

Sljedeće pitanje bilo je otvorenog tipa gdje se ispitanike pitalo koji su najveći i najčešći problemi s kojima se susreću participativni arhivi zajednice. Najčešći odgovori koje su dali hrvatski ispitanici su financiranje, nedostatak stručnog osoblja, tehnički uvjeti, koordiniranje ljudi, neprepoznavanje njihove vrijednosti, nepostojanje suradnje, upitne arhivske prakse, itd. Najčešći odgovori inozemnih ispitanika su financije, komunikacija s volonterima, neispravno rukovanje s gradivom, nedostatak gradiva, itd. Prema odgovorima može se zaključiti da većina ovih participativnih arhiva zajednice, neovisno o mjestu gdje se nalaze, dijele iste probleme kao što su to financije. Stoga problemi s kojima će se suočiti veliki broj participativnih arhiva zajednice se mogu predvidjeti, što omogućava arhivima koji će tek nastati da se bolje pripreme za njih, te da kao organizacije upozore ostatak društva na ove probleme kako bi ih potencijalno umanjili ili u potpunosti eliminirali. No, također postoje razni načini na koje se ovi problemi mogu riješiti kao što su suradnja, itd.

Nakon toga ispitanike se pitalo koliko smatraju da su participativni arhivi zajednice održivi. Tako jedan hrvatski ispitanik (9,1%) smatra da su u potpunosti održivi, troje ispitanika misle da su djelomično održivi, njih 5 (45,5%) smatra da su niti održivi, niti neodrživi, jedan ispitanik (9,1%) je odgovorio da su djelomično neodrživi, te jedan ispitanik (9,1%) misli da su u potpunosti neodrživi. Kod inozemnih ispitanika jedan (20%) smatra da su u potpunosti održivi, dok njih četvero (80%) misli da su djelomično održivi, što je prikazano u grafikonu

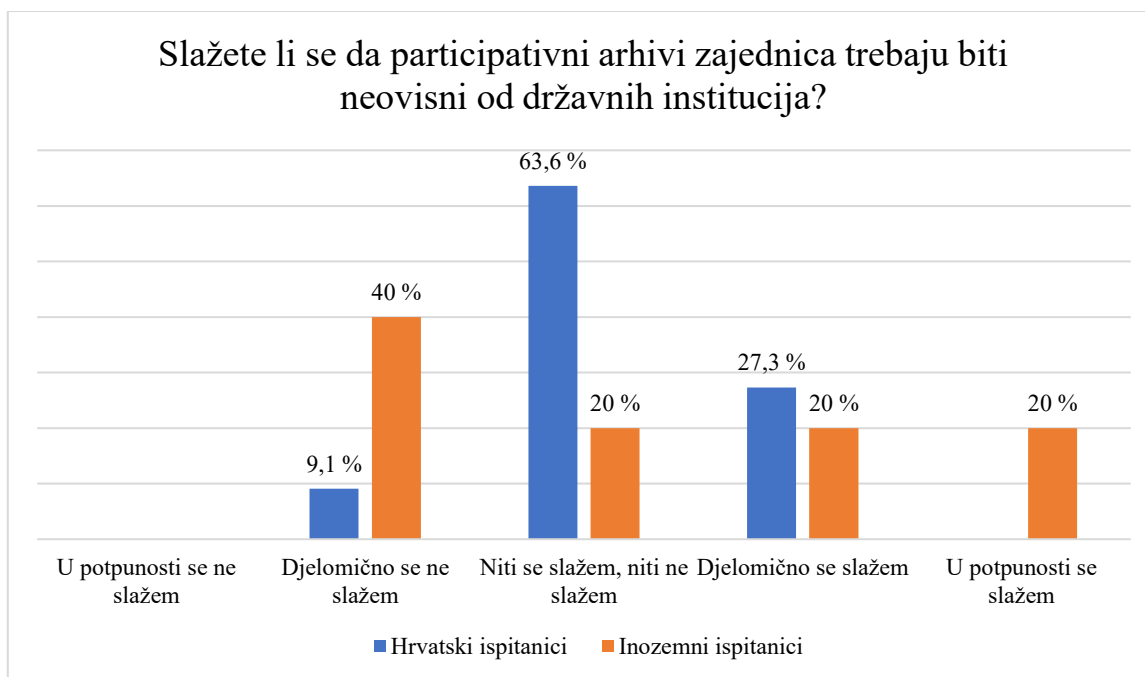
14. Iz rezultata je vidljivo da inozemni ispitanici smatraju da su oni u potpunosti ili djelomično održivi, dok su hrvatski ispitanici jako podijeljeni oko ovog pitanja. Mogući razlog tome jest što su participativni arhivi zajednice u Hrvatskoj novija pojava i nisu toliko prepoznati, kao i činjenica da participativni arhivi zajednice u određenim dijelovima svijeta imaju veće mogućnosti i već razvijene modele suradnje, financiranja, itd. Upravo zbog toga se mogu lakše nositi s problemima koji su prepoznati u prošlom pitanju, a koji direktno utječu na održivost ovakvih arhiva.

Grafikon 14. Koliko smatrate da su participativni arhivi zajednica održivi?

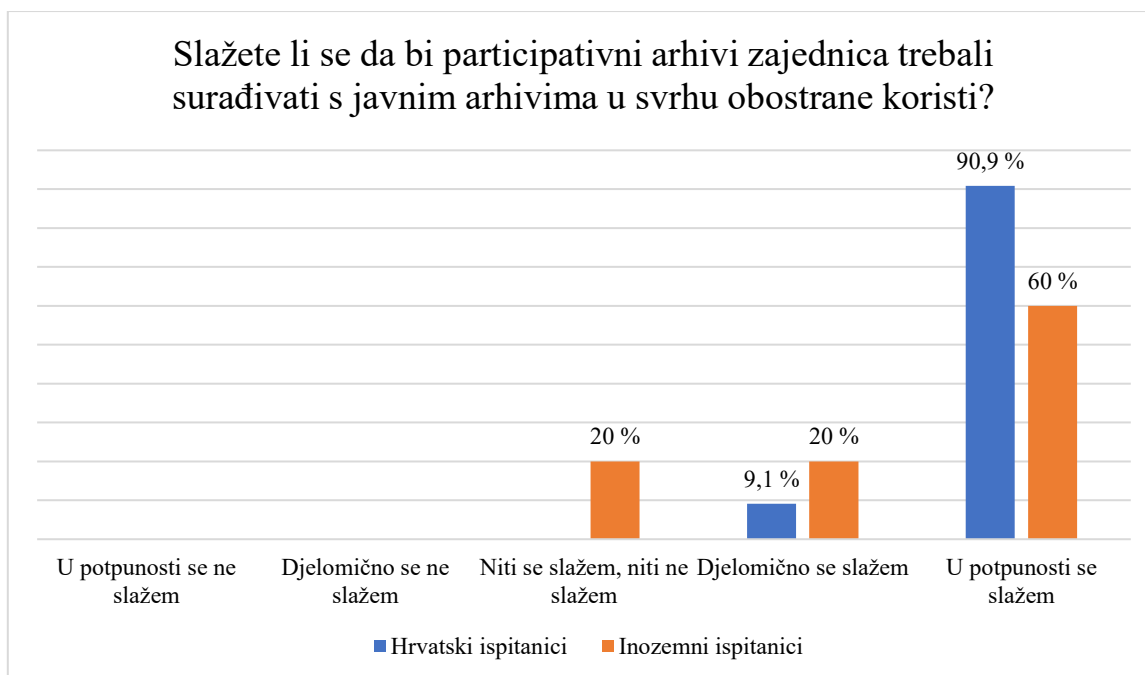
Sljedeće pitanje odnosilo se na slaganje s tvrdnjom da participativni arhivi zajednice trebaju biti neovisni od državnih institucija. Prema grafikonu 15 troje hrvatskih ispitanika (27,3%) je odgovorilo da se djelomično slaže, njih sedmero (63,6%) se niti slaže, niti ne slaže s tvrdnjom, dok se jedan ispitanik (9,1%) djelomično ne slaže. Jedan inozemni ispitanik (20%) se u potpunosti slaže, jedan (20%) se djelomično slaže, jedan ispitanik (20%) se niti slaže, niti ne slaže, te se dvoje ispitanika (40%) djelomično ne slaže s ovom tvrdnjom. Prema tome, većina hrvatskih ispitanika je indiferentno o tome trebaju li participativni arhivi zajednice biti neovisni od državnih institucija, dok inozemni ispitanici podjednako smatraju da trebaju i ne trebaju biti neovisni od njih. Stoga se može zaključiti da autonomija participativnih arhiva zajednice više nije u njihovom fokusu, što pobija popularno mišljenje u stručnoj literaturi, ali je također i mogući indikator razvoja i promjene samog načina djelovanja participativnih arhiva zajednice.

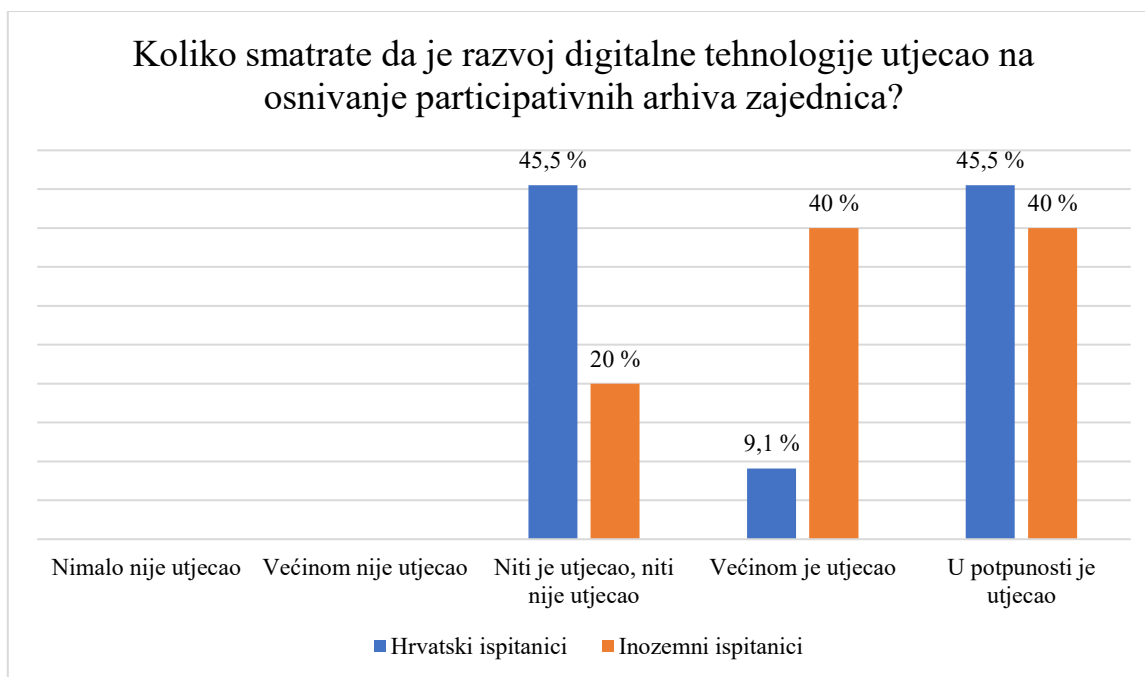
Grafikon 15. Slažete li se da participativni arhivi zajednica trebaju biti neovisni od državnih institucija?

Usko povezano pitanje je slažu li se da bi participativni arhivi zajednice trebali surađivati s javnim arhivima u svrhu obostrane koristi. Čak deset hrvatskih ispitanika (90,9%) s time se u potpunosti slaže, dok se jedan ispitanik (9,1%) s time djelomično slaže. Troje inozemnih ispitanika (60%) se u potpunosti s time slaže, jedan ispitanik (20%) se djelomično slaže, te se jedan ispitanik (20%) niti slaže, niti ne slaže da bi trebali surađivati, što je prikazano u grafikonu 16. Prema odgovorima obje grupe, većina ispitanika smatra da participativni arhivi zajednice i tradicionalni arhivi trebaju surađivati. Stoga se može zaključiti da je diljem svijeta prepoznata važnost i potreba suradnje ovih dviju organizacija kako bi zajedno riješile probleme, te na taj način poboljšale svoje usluge i osigurale svoju dugoročnu održivost.

Grafikon 16. Slažete li se da bi participativni arhivi zajednica trebali surađivati s javnim arhivima u svrhu obostrane koristi?

Sljedeće pitanje odnosilo se na mišljenje ispitanika smatraju li da je razvoj digitalne tehnologije utjecao na osnivanje participativnih arhiva zajednice. Iz grafikona 17 vidljivo je da pet hrvatskih ispitanika (45,5%) smatra da je njen razvoj u potpunosti utjecao na njihovo osnivanje, jedan ispitanik (9,1%) smatra da je većinom utjecao, te pet ispitanika (45,5%) smatra da razvoj tehnologije niti je utjecao, niti nije utjecao na osnivanje participativnih arhiva zajednice. Dvoje inozemnih ispitanika (40%) smatra da je u potpunosti utjecao, dvoje (40%) smatra da je većinom utjecao, a jedan ispitanik (20%) smatra da razvoj tehnologije niti je utjecao, niti nije utjecao na njihovo osnivanje. Iz rezultata je vidljivo da većina ispitanika smatra da je razvoj digitalne tehnologije utjecao na osnivanje participativnih arhiva zajednice. To je također i jedan od mogućih razloga zašto većina participativnih arhiva zajednice koji su sudjelovali u ispunjavanju ove ankete prikuplja i čuva digitalno gradivo u nekoj količini. Osim toga, digitalne tehnologije olakšale su stvaranje ovih arhiva i omogućile im lakše prikupljanje gradiva, stoga su rezultati ovog pitanja očekivani.

Grafikon 17. Koliko smatrate da je razvoj digitalne tehnologije utjecao na osnivanje participativnih arhiva zajednica?

U zadnjem pitanju ispitanicima je bilo ponuđeno dodati komentar ili mišljenje koje nije obuhvaćeno u pitanjima. Nijedan ispitanik iz obje grupe nije odgovorio na ovo pitanje.

Rezultati ankete pokazuju da su participativni arhivi zajednice vrlo bitni, no jedan od problema jest što njihova uloga nije dovoljno prepoznata. Osim toga, potvrđuje se činjenica da oni skupljaju raznoliko gradivo, kao i da često nisu usmjereni isključivo na digitalno ili analogno gradivo, s tim da se uočava trend veće orijentiranosti participativnih arhiva zajednice u inozemstvu na digitalno gradivo u odnosu na hrvatske. Hrvatski participativni arhivi zajednice također smatraju da su oni manje održivi, što ukazuje da ekonomski, ali i društveni faktori igraju veliku ulogu u tome hoće li participativni arhiv zajednice uspjeti osigurati svoju dugoročnu održivost. Rezultati su također pokazali da participativni arhivi zajednice sve češće imaju stalni izvor financiranja, no on često nije dovoljan. Pored toga, još jedan od problema s kojima se suočava veliki broj ovih arhiva jest što nemaju profesionalnog arhivista, a ponekad niti osobu koja se brine za gradivo, što je veliki problem s obzirom da je primarni cilj arhiva prikupljati gradivo i održavati ga kako bi ono moglo biti dostupno čitavom društvu. Stoga je vidljivo da većina participativnih arhiva zajednice dijeli iste probleme, no prepoznali su važnost suradnje s tradicionalnim arhivima, što je jedno od mogućih rješenja ovih problema. Prepoznata je i velika uloga razvoja digitalne tehnologije u odnosu na nastajanje participativnih arhiva zajednice. Nadalje, ispitanici smatraju da se tradicionalni arhivi ne trude dovoljno

prikazati čitavu sliku društva, budući da smatraju da su marginalizirane skupine i manjine nedovoljno zastupljene u njima.

Iako većina navedenih zaključaka odražava problematiku obrađenu u stručnoj literaturi, neki rezultati ankete nisu u skladu s njom. Primjerice, mišljenje da ne postoji povezanost između nastajanja participativnih arhiva zajednice i političkih i aktivističkih pokreta, te činjenica da autonomija više nije toliko bitna ovim arhivima i da se time njihovo djelovanje i perspektive mijenjaju. No, potrebno je spomenuti da s obzirom na mali broj ispitanika, zaključci izvedeni iz rezultata ankete ne reflektiraju nužno stvarnu situaciju svih participativnih arhiva zajednice.

15. Zaključak

Bez obzira na vrstu materijala, format ili bilo koje svojstvo, gradivo je primarni izvor povijesti, kulture i identiteta pojedinaca, pa sve do čitavih zajednica. Marginalizacija i isključivanje bilo kojeg broja osoba dovodi do nepotpune povijesti čitavog društva. Ako su pojedinci ili zajednice institucionalno isključene iz gradiva, ili gradivo nije prikupljeno ili je propalo zbog nemara, identitet same zajednice i njene povijesti prestaje postojati. Marginalizirane zajednice u mnogim su slučajevima pridonijele razvoju društva, no njihov doprinos nigdje nije zabilježen. Stoga su participativni arhivi zajednice iznimno bitni radi pružanja platforme takvim zajednicama kojom im omogućavaju da osiguraju svoje zaslužno mjesto u povijesti. Razdoblje usmene povijesti polagano prestaje još od 15. stoljeća izumom tiskarskog stroja, stoga ako povijest, kultura, identitet ili običaji nisu zapisani ili nekom drugom metodom sačuvani, šanse očuvanja povijesti takvih skupina iznimno su niske. S obzirom na stručnu literaturu, rezultate ankete, te samo postojanje participativnih arhiva zajednice, tradicionalni arhivi ne uspijevaju očuvati kolektivnu memoriju društva, s obzirom na mnoge pojedince i zajednice koji su se morali aktivirati da bi njihova povijest bila očuvana. Rezultati ankete, unatoč skromnom broju odgovora, ipak pokazuju da su participativni arhivi zajednice od iznimne važnosti, ali i da se susreću s brojnim problemima, no uspijevaju se održati zahvaljujući svojoj volji, želji i motivaciji. Oni iskorištavaju značajne nedostatke tradicionalnih arhiva, stoga njihova uloga, ali i potencijal, trebaju biti više prepoznati, s obzirom da ostvaruju bolju komunikaciju sa zajednicom, te pružaju usluge koje su zajednici često bitne.

Prikupljanjem raznih vrsta materijala kojima zajednica pridaje važnost, participativni arhivi zajednice preispituju same temelje arhivske prakse i brišu granice između tradicionalnih baštinskih institucija. Iako se nedostatak stručnog osoblja navodi kao jedna od njihovih najvećih prepreka, u širem pogledu ne predstavlja toliki problem, s obzirom da omogućuju trajno ili barem privremeno očuvanje gradiva. Uz navedene probleme, jedan od najbitnijih je nedostatak resursa koji bi osigurali njihovu održivost, jer ukoliko participativni arhivi zajednice ne nastave sa svojim radom, važan dio povijesti u opasnosti je od nestajanja. Kao moguće daljnje istraživanje potrebno je ispitati zastupljenost gradiva o marginaliziranim skupinama u tradicionalnim arhivima, te usporediti njihovo gradivo s gradivom participativnih arhiva zajednice u svrhu uvida u stvarno stanje očuvanja kolektivne memorije društva. Prema rezultatima istraživanja, unatoč tome što žele zadržati svoju samostalnost, ispitanici su pokazali da su i dalje podvojeni oko tog pitanja, no smatraju da je suradnja između participativnih arhiva

zajednice i tradicionalnih baštinskih institucija nužna, stoga je krajnje vrijeme za njeno sveobuhvatno ostvarivanje.

16. Literatura

1. Allard, D. i Ferris, S. (2015.). Antiviolence and marginalized communities: Knowledge creation, community mobilization, and social justice through a participatory archiving approach. *Library Trends*, 64(2), 260-383. Preuzeto s: <https://search.proquest.com/docview/1774882669?accountid=168605> (22.12.2019.)
2. Bastian, J.A. (2012.). Putting the Archivist in Community Archives (or not) [PowerPoint prezentacija]. Preuzeto s: http://www.interpares.org/display_file.cfm?doc=aca-ubc_symposium_2012--bastian_2-4.pdf (22.12.2019.)
3. Caswell, M. (2014a.). Seeing Yourself in History: Community Archives and the Fight Against Symbolic Annihilation. *The Public Historian*, 36(4), 26-37.
doi:10.1525/tph.2014.36.4.26
4. Caswell, M. (2014b.). Toward a survivor-centered approach to records documenting human rights abuse: lessons from community archives. *Archival Science*, 14(3-4), 307–322. doi:10.1007/s10502-014-9220-6
5. Caswell, M. (2015.). Community-centered collecting: finding out what communities want from community archives. *Proceedings of the Association for Information Science and Technology*, 51(1), 1–9. doi:10.1002/meet.2014.14505101027
6. Caswell, M., Harter, C. i Jules, B. (2017.). Diversifying the Digital Historical Record: Integrating Community Archives in National Strategies for Access to Digital Cultural Heritage. *D-Lib Magazine*, 23(5/6). doi:10.1045/may2017-caswell
7. Caswell, M., Migoni, A. A., Geraci, N. i Cifor, M. (2016.). “To Be Able to Imagine Otherwise”: community archives and the importance of representation. *Archives and Records*, 38(1), 5–26. doi:10.1080/23257962.2016.1260445
8. Cociolo, A. (2017.). Community archives in the digital era: A case from the LGBT community. *Preservation, Digital Technology & Culture*, 45(4), 157-165.
doi:10.1515/pdte-2016-0018

9. Collins Shortall, L. (2016.). "A permanent house for local archives": a case study of a community's archives in County Offaly. *Archives and Records*, 37(2), 143–156. doi:10.1080/23257962.2016.1191452
10. Cook, T. (2013.). Evidence, memory, identity, and community: four shifting archival paradigms. *Archival Science*, 13(2-3), 95–120. doi:10.1007/s10502-012-9180-7
11. Državni arhiv u Rijeci (2019.). *Plan programskih aktivnosti ustanova u nadležnosti Ministarstva kulture za 2019. godinu*. Preuzeto s: <http://www.riarhiv.hr/financijski-plan-za-2019.pdf> (22.12.2019.)
12. Flinn, A. (2007.). Community Histories, Community Archives: Some Opportunities and Challenges. *Journal of the Society of Archivists*, 28(2), 151–176. doi:10.1080/00379810701611936
13. Flinn, A. (2011.). Archival Activism: Independent and Community-led Archives, Radical Public History and the Heritage Professions. *InterActions: UCLA Journal of Education and Information Studies*, 7(2). Preuzeto s: <https://escholarship.org/uc/item/9pt2490x> (22.12.2019.)
14. Flinn, A., Stevens, M. i Shepherd, E. (2009.). Whose memories, whose archives? Independent community archives, autonomy and the mainstream. *Archival Science*, 9(1-2), 71-86. doi:10.1007/s10502-009-9105-2
15. Gibbons, L. (2019.). Connecting personal and community memory-making: Facebook Groups as emergent community archives. *Proceedings of RAILS - Research Applications Information and Library Studies*, 24(3). Preuzeto s: <http://InformationR.net/ir/24-3/rails/rails1804.html> (22.12.2019.)
16. Gilliland, A. i Štefanac, T. (2018.). Independent Community Archives: Challenging the Status Quo of Private and Public Archives. *Atlanti*, 28(1), 207-215. doi:10.33700/2670-451X.28.1.207-215(2018)
17. Gilliland, A.J. i Flinn, A. (2013.). Community Archives: what are we really talking about? U *CIRN Prato Community Informatics Conference 2013: Nexus, Confluence, and Difference: Community Archives meets Community Informatics*. Melbourne: Monash University. Preuzeto s:

- https://www.monash.edu/_data/assets/pdf_file/0007/920626/gilliland_flinn_keynote.pdf
(22.12.2019.)
18. Gilliland, A.J. i McKemmish, S. (2015.). Rights in Records as a Platform for Participative Archiving. U Cox, R.J., Langmead, A., Mattern, E. (ur.), *Archival Education and Research: Selected Papers from the 2014 AERI Conference*. Los Angeles: University of California. Preuzeto s: <https://escholarship.org/uc/item/5g3135n6> (22.12.2019.)
19. Haberstock, L. (2019.). Participatory description: decolonizing descriptive methodologies in archives. *Archival Science*. doi:10.1007/s10502-019-09328-6
20. Hurley, G. (2016.). Community Archives, Community Clouds: Enabling Digital Preservation for Small Archives. *Archivaria* 81, 129-150. Preuzeto s: <https://www.muse.jhu.edu/article/687709> (22.12.2019.)
21. Kućinac, D. (2014.). *Odnos visoke teorije i praktičnog posla*. Preuzeto s: <https://www.kulturpunkt.hr/content/odnos-visoke-teorije-i-prakticnog-posla> (22.12.2019.)
22. Lenstra, N. i Alkalimat, A. (2012.). EBlack Studies as Digital Community Archives: A Proof of Concept Study in Champaign-Urbana, Illinois. *Fire!!!*, 1(2), 151-184. doi:10.5323/fire.1.2.0151
23. Lian, Z. i Oliver, G. (2018.). Sustainability of independent community archives in China: A case study. *Archival Science*, 18(4), 313-332. doi:10.1007/s10502-018-9297-4
24. Newman, J. (2012.). SUSTAINING COMMUNITY ARCHIVES. *Australasian Public Libraries and Information Services*, 25(1), 37-45. Preuzeto s: <https://search.proquest.com/docview/956671400?accountid=168605> (22.12.2019.)
25. Ormond-Parker, L. i Sloggett, R. (2012.). Local archives and community collecting in the digital age. *Archival Science*, 12(2), 191-212. doi:10.1007/s10502-011-9154-1
26. Parnica, R. (2013.) Collaborative and crowd-sourcing archives: Parallel Archive (PA) as a case study at the Open Society Archives. U Willer, M., Gilliland, A.J., Tomić, M. (ur.), *Records, Archives and Memory: Selected Papers from the Conference and School on Records, Archives and Memory Studies* (str. 343-364) Zadar: Sveučilište u Zadru. Preuzeto s: http://www.unizd.hr/Portals/41/elektronicka_izdanja/RAMS_tisak_konacno.pdf?ver=2016-10-20-104937-423 (22.12.2019.)

27. Pejić, I. i Kučinac, D. (2019.). Centar za dokumentiranje kulture kao arhiv zajednice. U Mrgan, A. (ur.), *Knjižnice u procjepu 4: A što sa sitnim tiskom i sivom literaturom?* (str. 52-61). Sisak: Knjižničarsko društvo Sisačko-moslavačke županije.
28. Rolan, G. (2017.). Agency in the archive: A model for participatory recordkeeping. *Archival Science*, 17(3), 195-225. doi:10.1007/s10502-016-9267-7
29. Sheffield, R. (2017.). Community archives. U MacNeil, H. i Eastwood, T. (ur.), *Currents of archival thinking*. (str. 351–376). Santa Barbara: Libraries Unlimited. Preuzeto s: https://www.academia.edu/34949424/Community_Archives (22.12.2019.)
30. Stevens, M., Flinn, A. i Shepherd, E. (2010.). New frameworks for community engagement in the archive sector: from handing over to handing on. *International Journal of Heritage Studies*, 16(1-2), 59–76. doi:10.1080/13527250903441770
31. Štefanac, T. (2013.) *Mjesto u arhivu, mjesto u povijesti / intervjuirala: Janja Sesar*. Preuzeto s: <https://www.kulturpunkt.hr/content/mjesto-u-arhivu-mjesto-u-povijesti> (22.12.2019.)
32. Wakimoto, D. K., Bruce, C. i Partridge, H. (2013.). Archivist as activist: Lessons from three queer community archives in California. *Archival Science*, 13(4), 293-316. doi:10.1007/s10502-013-9201-1
33. Wakimoto, D., Hansen, D. i Bruce, C. (2013.). The Case of LLACE: Challenges, Triumphs, and Lessons of a Community Archives. *The American Archivist*, 76(2), 438-457. Preuzeto s: www.jstor.org/stable/43490362 (22.12.2019.)
34. Wiśniewska-Drewniak, M. (2017.). Education in community archives: the KARTA Centre and the General Elżbieta Zawacka Foundation. *Journal of Education Culture and Society*, 8(2), 296-305. doi:10.15503/jecs20172.296.305
35. Yaco, S., Jimerson, A., Caldwell Anderson, L. i Temple, C. (2015.). A web-based community-building archives project: A case study of kids in birmingham 1963. *Archival Science*, 15(4), 399-427. doi:10.1007/s10502-015-9246-4
36. Zavala, J., Migoni, A. A., Caswell, M., Geraci, N. i Cifor, M. (2017.). “A process where we're all at the table”: community archives challenging dominant modes of archival practice. *Archives and Manuscripts*, 45(3), 202–215. doi:10.1080/01576895.2017.1377088

Popis grafikona

Grafikon 1. Dob ispitanika.....	50
Grafikon 2. Spol ispitanika	51
Grafikon 3. Završena razina obrazovanja	51
Grafikon 4. Ima li Vaša organizacija stalni izvor financiranja?	52
Grafikon 5. Imate li u svojoj organizaciji stalno zaposlene osobe?.....	53
Grafikon 6. Da li Vaša organizacija prikuplja i čuva arhivsko gradivo?.....	53
Grafikon 7. Koliko Vaša organizacija skuplja analognoga gradiva u odnosu na digitalno? ...	54
Grafikon 8. Imate li u svojoj organizaciji osobu koja se brine za arhivsko gradivo?.....	55
Grafikon 9. Imate li u svojoj organizaciji profesionalnog arhivista?.....	56
Grafikon 10. Koliko smatrate da su participativni arhivi zajednica bitni za očuvanje kulture i identiteta neke zajednice?	57
Grafikon 11. Koliko mislite da su povijest i kultura marginaliziranih skupina i manjina zastupljeni u javnim arhivima?	58
Grafikon 12. Koliko Vi smatrate da bi takvo gradivo o marginaliziranim skupinama i manjinama trebalo biti zastupljeno u javnim arhivima?	59
Grafikon 13. Slažete li se da je osnivanje participativnih arhiva zajednica vezano za aktivističke ili političke pokrete?	60
Grafikon 14. Koliko smatrate da su participativni arhivi zajednica održivi?	61
Grafikon 15. Slažete li se da participativni arhivi zajednica trebaju biti neovisni od državnih institucija?	62
Grafikon 16. Slažete li se da bi participativni arhivi zajednica trebali surađivati s javnim arhivima u svrhu obostrane koristi?.....	63
Grafikon 17. Koliko smatrate da je razvoj digitalne tehnologije utjecao na osnivanje participativnih arhiva zajednica?	64

Uloga i značenje participativnih arhiva zajednice u suvremenom društvu

Sažetak

U ovome radu obrađuje se problematika terminologije vezane za participativne arhive zajednice, odnosno predstavlja se više različitih naziva koji se odnose na njih. Ukratko se opisuje njihova povijest i razvoj, iz nekoliko perspektiva se objašnjava što su to participativni arhivi zajednice, te se prikazuju njihove sličnosti i različitosti, s obzirom na njihove karakteristike i načela. Nadalje, prikazani su različiti modeli suradnje s tradicionalnim baštinskim institucijama, kao i sa samom zajednicom te doprinos pojedinaca u svim njihovim aktivnostima. Predstavlja se uloga aktivizma, kako u motivaciji za njihov nastanak, tako i u njihovom daljnjem razvoju te važnost obrazovanja, ne samo šireg društva, već i arhivista. Predstavljaju se prednosti i nedostaci digitalnih tehnologija, posebice participativnih arhiva zajednice u oblaku te problemi koji utječu na njihovu održivost. Iznose se zakonska ograničenja u Hrvatskoj koja utječu na njihov razvoj i aktivnosti, ali i nedostatak vidljivosti i povezanosti. Na temelju primjera opisane su djelatnosti i važnost participativnih arhiva zajednice, kao i razlozi za njihovo osnivanje. Na kraju se analiziraju rezultati ankete provedene među participativnim arhivima zajednice u Hrvatskoj i inozemstvu i donosi sveukupni zaključak.

Ključne riječi: arhiv zajednice, participativni arhiv, aktivizam, marginalizacija, održivost

The role and significance of participatory community archives in modern society

Summary

In this MA thesis, the issue regarding the terminology related to participatory community archives is illustrated by providing several different terms which are used to refer to them. A brief overview of their history and development is provided, their definition is explained from several different viewpoints, as well as their similarities and differences about their characteristics and principles. Furthermore, different models of collaborations with traditional heritage institutions and with the community are displayed, as well as the contributions from individuals in all their activities. The role of activism as the main motivation behind their creation and their development is presented, and the importance of educating, not only the society, but archivists as well, is emphasized. The advantages and disadvantages of digital technologies, especially archiving in the cloud, are explored, in addition to highlighting the issues that affect their sustainability. Moreover, the juridical limitations in Croatia which have a negative impact on their development and activities are portrayed, as well as the adverse effect they have on their visibility and potential partnerships. Through several examples, the activities, importance and the causes of their founding are illustrated. Finally, the results of the survey conducted among participatory community archives from Croatia and abroad are analysed and the overall conclusion is given.

Key words: community archives, participatory archives, activism, marginalization, sustainability